

Om kommunernas stöd
till barn som växer upp
i familjer med missbruk

Stöd hela vägen

Rapport 2018

PUBLICERAD AV

ADDRESS

E-POST

TELEFON

REDAKTÖR OCH SKRIBENT

ANALYS AV ENKÄTENS RESULTAT

OMSLAGSBILD

BILDER (DÄR INTE ANNAT ANGES)

LAYOUT

ISBN

TRYCK

IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis

Box 12825, 112 97 Stockholm

info@junis.org

08-672 60 70

Helena Wannberg

Anna Carlsson Cheikh, Lina Boberg
och Helena Wannberg

Pixhill/dotshock

Pixhill

Pontus Landström

978-91-85357-21-5

Larsson Offsettryck, Linköping 2018

MILJÖMÄRKT LARSSON OFFSETTRYCK 341 298

Stöd hela vägen

Barn i familjer med missbruk och beroende har det ofta tufft, och ut-sätts för påfrestningar som kan påverka dem hela livet. En oproportionerligt stor andel av barnen går ut grundskolan utan fullständigt betyg. Många drabbas av psykisk ohälsa, ätstörningar, sexuella övergrepp, våld och senare även eget missbruk. Ofta är det först när barnet eller ungdomen uppvisat egna problembeteenden som de upptäcks och får hjälp av något slag.

Det positiva är att de som får stöd och hjälp, från vanliga trygga vuxna i sin närhet och från professionella, kan övervinna svårigheterna och gå stärkta ur en svår uppväxt. Det är en viktig drivkraft för IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis, och borde vara det för alla som på något sätt möter eller ansvarar för barn. Om vi kan upptäcka barn i familjer med missbruk och beroende tidigt, och snabbt sätta in rätt typer av stöd, då ger vi många unga möjlighet att både må bra nu och att utvecklas till trygga vuxna.

I årets rapport vill vi lyfta goda exempel. Skolsköterskor i Uppland som i elevhälsosamtalen frågar alla barn om missbruk, våld och andra svårigheter hemma, och därmed visar att det är okej att prata om problem i familjen. På så sätt kan de upptäcka fler barn tidigt. Om och när föräldern går på behandling måste barnen också få möjlighet att prata, förstå och hitta strategier. När föräldern har blivit nykter är det lätt att tro att allt är lugnt för barnen, men så enkelt är det inte. För många anhöriga är det först då som det finns utrymme att känna efter hur de själva har drabbats av missbruket och hela familjen kan behöva hjälp att hitta nya roller där alla kan må bra.

Det är barnens rättighet att få stöd från oss vuxna – hela vägen.

Mona Örjes
förbundsordförande
IOGT-NTOs Juniorförbund

Rätten till stöd är vuxnas ansvar

Alla barn som lever med en vuxen som dricker för mycket eller använder andra droger ska känna att det är okej att prata om hur de har det. Barnen ska också veta att de inte är ensamma om sin situation.

Stödet till barnen är ett gemensamt ansvar för oss vuxna. Detta är utgångspunkten för denna rapport från IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis.

Junis bedriver inte stödverksamhet för barn i familjer med missbruk, men eftersom vi vänder oss till alla barn förstår vi att det i våra föreningar även finns barn till föräldrar som dricker för mycket. Vi vet att föreningsverksamhet och vettiga vuxna är viktiga skyddsfaktorer för barn som har det tufft. I Junis föreningar, på läger och festivaler vill vi att barn ska ha roligt, känna gemenskap och känna att alla är lika mycket värda. Inga Junis-ledare dricker alkohol eller använder andra droger och på våra aktiviteter är förstås även alla funktionärer alltid nyktra.

Junis ser att vuxnas missbruk är ett problem för barn. Vi vill att alla från makthavare till de som möter barn i sin yrkesroll blir bättre på att se barnens behov. Med vår rapport vill vi driva på utvecklingen för att alla barn som växer upp i missbruksmiljö ska erbjudas stöd.

Junis rapport består av följande delar:

- Vi skildrar goda exempel på verksamhet där man ser till barnens perspektiv, berättar om viktig forskning och människor som brinner för barn som växer upp i missbruksmiljö. Dessa artiklar finns i rapportens första del.
- I rapportens andra del finns en redovisning av resultatet från vår enkät till landets alla kommuner, där vi frågat vilket stöd de erbjuder barn i missbruksmiljö. Resultatet diskuteras utifrån forskning på området. Enkätens huvudfrågor redovisas även kommunvis i tabellform. Enkäten har skickats ut årligen sedan 2004.
- Sist i rapporten ger vi tips på böcker, filmer och sajter som kan ge ny kunskap, inspiration och stöd.

Barn som växer upp med missbruk ska veta att de inte är ensamma om sin situation.

Barn i missbruksmiljö, beroende, riskbruk...

Det finns många termer och definitioner på ett problematiskt förhållande till alkohol och andra droger, och de barn som lever i den miljön.

Termerna har olika betydelse beroende på verksamhet och yrkesgrupp. I socialtjänstlagen används benämningarna "missbruk" och "missbrukare", men en definition av dessa saknas. Inom vården finns flera olika screeningmetoder för att bedöma riskbruk, skadligt bruk och beroende av alkohol respektive narkotika hos vuxna.

För diagnostik av sjukdomar inom hälso- och sjukvården, dit missbruk /beroende och psykisk ohälsa räk-

nas, används olika klassifikations-system. Beroende på system kan man utifrån en rad kriterier ställa diagnoserna beroende, missbruk eller skadligt bruk.

För alkohol talas det även om riskbruk, men detta är inte en diagnos. Med det avses oftast en hög genomsnittlig konsumtion av alkohol eller intensivkonsumtion av alkohol minst en gång i månaden.

I Junis rapport begränsar vi oss inte till en speciell definition. Vi utgår ifrån hur barnen upplever sin situation, och deras rätt till stöd.

Läs mer: Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård, 2014
Socialstyrelsen, www.socialstyrelsen.se

Att ställa frågan om hur det är hemma kan så ett frö hos eleven, även om hen inte vill svara just då.

”Det är okej att prata med oss om allt”

Skolsköterskorna i Älvkarleby kommun fick testa att utöka hälsosamtalet med nya frågor, bland annat om alkohol och våld i hemmet.

– Det gav ett viktigt budskap till eleverna att det är tillåtet att prata med oss om allt, menar Helena Jansson och Kristina Lindkvist.

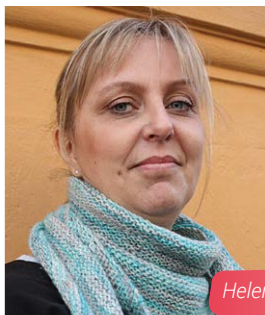
Tillsammans med skolsköterskor från Enköpings kommun deltog Helena Jansson och Kristina Lind-

kvist under läsåret 2016/2017 i en pilotstudie inom utvecklingsarbetet ”Fråga alla” (se sidan 9). Utgångspunkten var ”Vi är intresserade av hur du har det i livet och om det finns något som vi kan hjälpa dig med”. Utifrån detta utökades hälsosamtalen med åtta frågor om föräldrastress, psykisk ohälsa, missbruk och våld.

– Jag blev förvånad över att det var så naturligt för eleverna att prata om de här sakerna, säger Helena Jansson.

Skolsköterskorna hade själva varit med och arbetat fram de utökade frågeställningarna, som sedan användes ▶

Bild Helena Wamberg

Helena Jansson.

- vid hälsosamtal i årskurs fyra samt åtta. Eleverna fick bland annat svara på: "Bråkar någon du känner om alkohol, om att någon borde dricka mindre alkohol (öl, vin eller sprit)?" och "Är du rädd eller har du varit rädd för någon person i din närhet?" De yngre eleverna fick svara muntligt på frågorna, medan de äldre själva fyllde i svarsformuläret.

"När alla får frågan blir det inte utpekande."

– De farhågor jag hade haft innan stämde inte. Av de elever jag mötte var det ingen som reagerade negativt på frågorna, säger Helena Jansson.

Det faktum att alla elever fick samma frågor var en stor fördel, menar skolsköterskorna. När alla får frågan blir det inte utpekande. De starka reaktionerna uteblev och istället gav de nya frågorna möjlighet till mycket bättre samtal, menar skolsköterskorna.

– Det blev ett öppnare samtal, säger Helena Jansson. Det blev ännu mer förtroendeingivande att vi visar att vi vågar prata om de här sakerna.

Normalt med bråk

Kristina Lindkvist påpekar att för vissa barn kan det vara en normal situation att leva med vuxna som dricker mycket alkohol, bråkar, hotar med våld eller liknande. Då är det viktigt att de som skol-

sköterskor ställer den här typen av frågor, som belyser att barnet faktiskt inte ska behöva ha det så utan har rätt att få stöd. Det är heller inte säkert att framförallt de yngre eleverna identifierar situationen hemma som problem med just alkohol, utan de får främst hantera konsekvenserna av missbruket.

Därför tycker skolsköterskorna att det var bra att exempelvis ställa frågan "Tycker du att någon av dina föräldrar eller de vuxna där du bor tar väl hand om dig, till exempel bryr sig om hur du haft det i skolan, hjälper dig med läxor eller tröstar dig när du är ledsen?". Även den mer öppna frågan "Finns det några problem eller bekymmer som du vill ha hjälp med?" gav utrymme för eleven att berätta.

Frivilligt att svara

Att svara på frågorna var frivilligt och både Helena Jansson och Kristina Lindkvist var med om att någon elev valde att avstå från någon viss fråga, eller att inte svara alls.

– Då gick det ju att säga "Jag ser att du inte har svarat på den här frågan – är det något du vill prata om?", säger Helena Jansson som menar att ibland kan man helt enkelt behöva fundera lite innan man svarar. Kristina Lindkvist fyller i:

– Även om någon inte svarar, så tänker jag att det faktum att jag har ställt frågan ändå sår ett frö hos eleven. Eleven vet att "Det är hit jag kan komma tillbaka om jag vill prata". ►

En av frågorna som skolsköterskorna ställde var "Finns det några problem eller bekymmer som du vill ha hjälp med?".

Fråga alla – utvecklingsarbete inom elevhälsan

Fråga alla är ett utvecklingsarbete inom projektet "Skolan som arena för psykisk hälsa".

Skolsköterskor i Enköping och Älvkarleby har tillsammans med elever formulerat utökade frågor för hälso-samtal kring psykosociala risker. Frågorna är utformade med inspiration från Rädda Barnen, Barnhälsovården och Barnkonventionen.

Ett frågeformulär med åtta frågor (föräldrastress, psykisk ohälsa, missbruk och våld) togs fram. Under läsåret 2016/2017 genomfördes en pilotstudie då dessa frågor ställdes till 500 elever vid hälsosamtal i årskurs fyra och sju eller åtta. Pilot-

perioden ledde till att 14 procent av elevsamtalen resulterade i åtgärder. Skolsköterskorna upplever att frågorna ger elevhälsosamtalen tyngd och att eleverna är positiva till frågorna. Frågorna kommer framöver att utvecklas och ytterligare 1 000 elever få frågorna.

Projektet drivs gemensamt med Enköpings och Älvkarleby's kommuner och Barn- och ungdomspsykiatrien vid Akademiska sjukhuset, Region Uppsala.

Läs mer: Skolan som arena,
www.skolansomarena.com
 Projektledare Anja Kivimäki,
anja.p.kivimaki@gmail.com

"Jag upplever att jag fick svar på sådant som jag hade anat innan."

- ▶ Hon berättar även om ett litet visitkort om psykisk ohälsa från Vårdguiden 1177 som hon brukar ge till elever som kan tänkas behöva.

- Det är bra att lämna fram det och säga "Kolla där om det är något som passar dig".

De utökade frågorna som ställdes i pilotstudien gäller alltså sådant som inte tidigare ingått i hälsosamtalen. Frågan är vad det beror på att de varit så?

- Det kanske beror på rädsla, funderar Helena Jansson.

- Eller att man tror att man ändå ser vilka som far illa, fortsätter Kristina Lindkvist.

Mer kom fram

Det går inte att veta säkert, men skolsköterskornas upplevelse är att de utökade frågorna ledde till att det var mer som kom fram, än vid de tidigare hälsosamtalen. Det gällde alla de områden som frågorna belyste.

- Jag upplever att jag fick svar både på sådant som jag hade anat innan, och sådant som jag inte sett, säger Kristina Lindkvist.

- Ja, det har fått mig att fundera över "vad är det vi har missat tidigare", säger Helena Jansson.

Inför att de utökade frågorna

skulle ställas hade skolsköterskorna haft ett möte med socialtjänstens IVO-enhet, så att de skulle veta att pilotstudien pågick. Helena Jansson och Kristina Lindkvist påpekar att det var viktigt att kunna ta hand om det som eventuellt skulle komma upp vid hälsosamtalen. Precis som innan kunde ett samtal med en elev leda till en kontakt med socialtjänsten.

- Jag brukar alltid säga till eleven och vårdnadshavaren att socialtjänsten är världens bästa ställe, som finns till för barnens skull, säger Kristina Lindkvist.

Fortsätter utveckla

Efter pilotstudien fortsätter nu utvecklingsarbetet kring hälsosamtalens framtida utformning. Just skolsköterskorna i Älvkarleby är inte med i det praktiska arbetet, men de känner sig övertygade om att frågor om alkohol, våld och liknande kommer att införas i hälsosamtalen framöver. De ser enbart fördelar med detta. Att ställa frågorna gör en mer orädd och observant, konstaterar Helena Jansson.

- Hela familjen påverkas av någons dåliga mående. På det här sättet visar vi barnen att det är okej att prata om det. ■

Älvkarleby

Älvkarleby kommun är en kommun i Uppsala län, strax sydost om Gävle. Centralort är Skutskär. Kommunen har cirka 9 400 invånare.

Barn som växer upp med missbruk löper större risk än andra att inte gå ut skolan med fullständiga betyg.

Blivande förskollärare efterlyser kunskap

Ger förskollärarytbildningen redskap att möta barn i missbruksmiljö? Svaret är: nej, inte tillräckligt mycket. Det visar en undersökning från CAN och Junis.

Förskollärarytstudenterna är medvetna om att de i sitt yrke kommer att möta barn som lever med missbruk, men de känner en stor osäkerhet kring hur de ska hantera problematiken: ”Jag skulle gärna vilja ha mer utav detta i min utbildning och tycker det är dåligt att jag inte fått det.” Så säger en blivande förskollärare i den undersökning som gjorts av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning på uppdrag av IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis (2017).

Även grundskollärare

Studenterna fick frågan om vilken utbildning de får i frågor kring barn som växer upp i familjer där det finns missbruksproblem. 2016 riktades samma fråga till blivande

grundskollärare. De två undersökningarna visar att en stor del av framtidens förskollärare och lärare inte tycker att de är redo att hantera problematiken kring dessa barn. Det finns stora brister i yrkesutbildningen, menar de blivande pedagogerna.

Fokus på orosanmälan

Det är en större andel förskollärarytstudenter än grundskollärarytstudenter som uppger att de har haft någon form av undervisning kring barn i missbruksmiljö. Tyngden i undervisningen ligger på orosanmälan och den anmälningsplikt till socialtjänsten som pedagoger inom förskola och skola har. En av de intervjuade i studien berättar: ”Det som har tagits upp är att det är svårt att upptäcka och att man bör vara helt säker på att barnet utsätts för något farligt innan en orosanmälan bör göras.” (*Red anm: I Socialstyrelsens rekommendationer står det att ”Som anmälare behöver du inte vara säker på att barnet far illa, det räcker att du misstänker det.”*)

Fokus i undervisningen ligger på vad som ska göras där ett missbruk redan är känt. Liksom de blivande grundskollärarna efterlyser förskol-

Läs mer:

- Förskollärarytstudenters utbildning – en undersökning från CAN, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning om förskollärares utbildning kring barn i missbruksmiljö, Zetterqvist M., Junis/CAN, 2017.
- Att upptäcka barn i missbruksmiljö. En studie om grundlärares utbildning kring barn som lever i en familj med missbruk. Zetterqvist, M., Junis/CAN, 2017.

Rapporterna finns på www.junis.org

lärarna undervisning i hur de kan identifiera och hänvisa vidare till stöd åt barn i missbruksmiljö.

Junis menar att pedagogers kunskap om missbruksproblematik skapar förutsättningar för fler barn att klara skolan. Forskning visar att barn som växer upp med missbruk löper större risk än andra att inte gå ut skolan med fullständiga betyg. Men att klara skolan är samtidigt en viktig så kallad skyddsfaktor för dessa barn som kan minska riskerna för att få egna problem senare i livet, som psykisk ohälsa, missbruk och kriminalitet. Junis kräver därför att blivande förskollärare och lärare i sin utbildning får den kunskap som behövs för att kunna upptäcka och agera. ■

Lärarna misstänker – men anmäler inte

Sju av tio lärare har misstänkt att en elev har en förälder som dricker för mycket alkohol, och var femte lärare uppger att de har haft misstankar av detta slag vid flera tillfällen. Det visar en undersökning från Novus, på uppdrag av Systembolaget.

Enligt Socialtjänstlagen är lärare och andra anställda på skolor skyldiga att genast anmäla till socialtjänsten om de i sitt arbete misstänker att ett barn far illa. Men Systembolagets undersökning visar att färre än var femte tillfrågad lärare anmäler misstanke om barn som far illa till följd av att en förälder dricker för mycket.

Läroundersökningen visar även att endast hälften av lärarna känner sig trygga i hur de ska hantera situationen. Var fjärde lärare menar att skolverksamheten inte erbjuder det stöd de skulle behöva för att hjälpa utsatta barn.

I undersökningen har 2 000 lärare i årskurs 1–6 intervjuats.

Läs mer: Novus, Lärarundersökning årskurs 1–6.
Finns att ladda ner på www.systembolaget.se

Att delta i Children's Program var värdefullt för Håkan och Matilda.

”Det märktes på dina ögon”

De vuxna trodde inte att Matilda märkte så mycket av pappa Håkans drickande. Efter att pappa gått på sin behandling fick Matilda chansen att delta i Children's Program tillsammans med Håkan. Där var budskapet att det är tillåtet för barnen att prata om missbruket och om sina egna känslor.

Skolan har nyss slutat för dagen. Tioåriga Matilda sätter sig i kökssoffan i familjen Böös hus i Surahammar. Pappa Håkan och mamma Camilla har dukat fram mackor och juice. Medan vi fikar berättar famil-

jen hur det var där hemma förut, innan pappa blev nykter.

– Det var väldigt mycket bråk, säger Matilda. Jag tyckte att det var konstigt att mamma sa till pappa att han inte fick dricka. Pappa blev

arg, och svarade att han inte hade druckit.

Håkan och Camilla lyssnar uppmärksamt på det Matilda berättar. Det är över två och halvt år sedan som Håkan var iväg på sin behandling, men det är märks att Matilda har tydliga minnesbilder av situationer som var jobbiga, saker som hände för många år sedan. Som den gången när det blev bråkigt precis när de hade bråttom iväg till ridningen. ”Det var en fredag”, slår Matilda fast.

Alltid anledning att dricka

För Håkans del hade drickandet hållit på länge, ungefär i 20 år.

– Först drack jag när jag var ledig, sedan blev det även på någon onsdag och till slut blev det varje dag. Jag kunde alltid hitta en anledning att dricka. ”Idag skiner solen, då kan jag ta en öl”, berättar Håkan.

– Ja, när du skulle klippa gräset, då visste jag att du skulle dricka, fyller Camilla i.

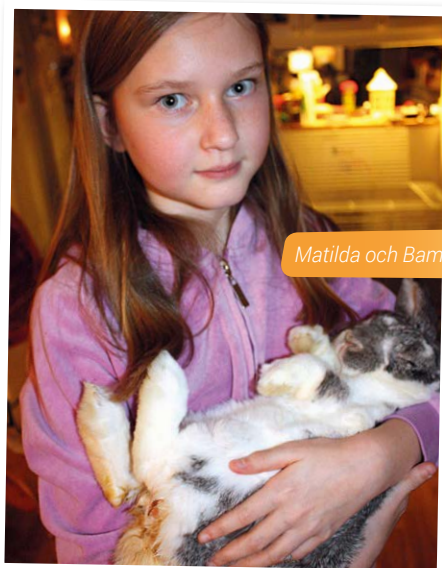
När Camilla beskriver den Håkan som missbrukade så handlar det inte om någon som var våldsam eller liknande.

– Han blev dryg och gick omkring här och lullade. Till slut somnade han i soffan, och det kunde jag tycka var skönt för då kunde vi andra göra vad vi ville.

Mamma Camilla, Matilda och hennes storebror levde sitt eget liv utan att pappa Håkan egentligen deltog i familjen.

– Jag trodde nog inte att Matilda hade märkt så mycket, säger Camilla

Bild: Helena Wannberg

Matilda och Bamse.

som nu har insett att dottern såg en hel del och märkte direkt att pappa hade druckit.

– Jag såg det på ditt ansikte, säger Matilda och tittar på sin pappa. Det märktes på ögonen.

Till Systemet efter förskolan

Matilda minns även saker från när hon gick i förskolan.

– Pappa hämtade ofta mig. Då åkte vi förbi Systemet, säger hon.

Håkan minns också.

– Jag visste ju att det inte var rätt det jag gjorde. Varje dag när jag var på väg från jobbet sa jag till mig själv ”Idag ska jag inte handla något”, men sedan svängde jag i alla fall åt höger, mot Systemet.

Camilla och sonen ägnade sig åt att leta reda på Håkans gömställen för ölen, till exempel i garaget. De höll dock inte ut den, utan gömde ▶

- ▶ den på nya ställen, och Håkan letade i sin tur efter den på nytt ...

– I vintras när vi städade råkade vi hitta en kvarglömd kasse öl, säger Håkan och skrattar nästan till. Idag blir det närmast absurt med allt detta gömmande och letande.

*”Pappa hämtade ofta mig.
Då åkte vi förbi Systemet.”*

När familjen berättar om de där åren är det tydligt att det var just så som både Camilla och Håkan själva säger: Håkan var inte riktigt en del av familjen. Camilla kände alltmär att hans drickande gjorde att hon inte kunde lita på honom som förälder. De helger hon skulle jobba, ringde hon till Håkans föräldrar och bad dem komma över.

– Jag fixade barnvakt, trots att du var här hemma, säger Camilla till Håkan. På så vis underlättade jag ju för dig så att du kunde fortsätta dricka.

Valde öppenhet

Situationen blev allt mer ohållbar och Matilda märkte även att det påverkade mamma Camilla.

– Jag kommer ihåg att du satt och grät i datorrummet, säger Matilda till sin mamma.

– Ja, jag visste inte vad jag skulle ta mig till, svarar Camilla.

Men till slut blev det så att Håkan kom iväg på en fem veckors behandling. Familjen valde att vara öppen

för omgivningen om vad som hände. Camilla berättade för vänner och kollegor och möttes av förvåning: ”Nämen, inte Håkan?!”. Matilda frågade om hon också fick berätta, och ja, det fick hon. Så klasskompisar och lärare fick veta.

Under Håkans behandling hade Lars Lewerth en föreläsning där han berättade om Children’s Program.

– Jag sa direkt att det där är jag intresserad av, berättar Håkan. Jag trodde först inte att Matilda skulle vilja åka, men det var inga som helst problem.

– Ja, mamma och min faster hade varit på en anhörigvecka, så jag ville också få åka, säger Matilda.

Mycket lekar

En månad efter att Håkan hade avslutat sin egen behandling åkte han och Matilda iväg på en fyra dagars kurs tillsammans med andra vuxna och barn i liknande situation. De första dagarna hade barnen sina egna pass, utan att föräldrarna deltog. Matilda minns att det var mycket lekar och att de en dag fick gå till en bondgård och hälsa på djuren. Det är uppenbart att dagarna med Children’s Program var en positiv upplevelse för Matilda:

– Vi hade vattenkrig också. Först var det ledarna Lars och Helen mot alla, men sen gick Helen med oss så då blev det alla mot Lars!

En uppgift var att rita en bild på något som hade med föräldrarnas missbruk att göra.

– Jag ritade en burk med Norr-

Håkan och Camilla är tack-samma för att Matilda fått veta att det inte är barnens fel när en förälder dricker för mycket. Numera gör familjen saker tillsammans.

lands Guld, minns Matilda.

Det var även olika pass om alkohol och andra droger, beroende och känslor. Håkan tycker att det är väldigt bra att barnen fick lära sig att prata om detta och att få förmedlat att det inte är barnens fel när föräldern dricker för mycket. Han frågar Matilda:

– Kommer du ihåg att ni fick bära på en ryggsäck som det låg tunga stenar i? Sen fick var och en plocka upp en sten och läsa vad det stod på den. Varje sten hade en färg och en känsla.

– Ja, det var jättejobbigt att bära ryggsäcken! säger Matilda. Jag minns att min sten var grön.

Matilda kommer att tänka på en annan sak som också handlade om känslor. Hon springer iväg till sitt

rum och hämtar några böcker om figuren Beamer, som också har föräldrar som dricker för mycket. Beamer ändrar färg beroende på vilken känsla han har.

– Jag och mina kompisar brukar leka skola med böckerna, säger Matilda.

Inte skambelagt

Ett viktigt syfte med Children's Program är att lyfta skam och skuld från barnen. Det är okej att prata om och visa sina egna känslor. För Matildas del tycks det heller inte vara skambelagt att pappa drack så mycket tidigare. Ämnet kan komma upp i samtal med kompisar och det är inte något konstigt att berätta att Håkan varit på behandling.

Att Håkan och Matilda deltog i ►

"Jag trodde nog inte att Matilda hade märkt så mycket."

- ▶ Children's Program tillsammans var en viktig sak, det tycker både Håkan och Camilla.

- Det var så bra att ni åkte iväg och gjorde något tillsammans, säger Camilla.

- Ja, det var både tufft och nyttigt, säger Håkan. Det är verkligen bra att Camilla och Matilda är införstådda med vad alkoholismen innebär.

Familjen pratar samma "språk" och har en gemensam grund att stå på när resten av livet ska levas, utan alkoholen.

- Nu gör vi saker tillsammans, säger Camilla.

- Ja, vi har varit på äventyrsbadet Gustavsvik, säger Matilda.

- Och vi gjorde om köket tillsammans, fortsätter Camilla. Det hade vi aldrig klarat förut.

Ten hylla i det numera omgjorda köket finns sällskapsspel som "Fia" och "Den för-

svunna diamanten" och på en köksbänk ligger pussel. Överallt finns tecknen på att familjen idag lever ett gemensamt liv. När Camilla tänker tillbaka på åren med missbruket så inser hon att hon i praktiken var en ensamstående trebarnsmamma, där Håkan var som ett av barnen.

- Nu kan vi åka in till stan och handla klockan 18 en lördag kväll. Det gick ju inte förut, för då låg du och var full och sov, säger Camilla till Håkan som blivit en närvarande pappa igen.

Den stora förändringen ligger i det som sker i vardagen. Det som kanske kan tyckas som något smått för andra, är i familjen Böös något stort och värdefullt.

- Och nu bråkar ni inte längre, säger Matilda. ■

Hela familjen drabbas när någon missbrukar

Utgångspunkten för Children's Program är att hela familjen drabbas när någon har problem med alkohol eller andra droger. Programmet omfattar fyra dagar och har ett starkt föräldra- och barnperspektiv där barn och föräldrar jobbar tillsammans med lek och allvar. Syftet är att avlasta skuld och skam hos barnen och ge verk-

tyg för att förbättra relationerna och kommunikationen i familjen.

Children's Program i Sverige har hittills genomförts på Nämndemansgårdens behandlingshem i Uppsala, Korpberget utanför Kramfors och Rockesholm utanför Örebro.

Läs mer på

www.childrensprogram.se

De gör det tillåtet för barnen att prata

Föräldern åker på behandling – men vad händer med barnen? Vad får de lära sig om alkohol, missbruk och hur det nya livet kan levas?

Lars Lewerth och Helen Olsson leder programmet Children's Program som är ett sätt att ge både föräldrar och barn kunskap, tillsammans.

– Missbruket påverkar ju hela familjen.

När Helen Olsson och Lars Lewerth kom i kontakt med det amerikanska Children's Program kände de att det var just detta som saknats i Sverige; ett tillfälle för barn och föräldrar att mötas och lära sig mer om hur beroendet påverkar familjen.

– Det är en pusselbit som vi behöver när det gäller stödet till barn som växer upp med missbruk, menar Helen Olsson.

Programmets syfte är bland annat att avlasta skuld och skam hos barnen och ge verktyg för att förbättra relationerna och kommunikationen i familjen.

– Barnet får en chans att berätta för föräldern: "Så här blev det för mig när du drack alkohol eller tog andra droger". Det finns inte några barn i familjer med missbruk som inte märker vad som händer, säger Lars Lewerth.

Under en treårsperiod har Children's Program varit föremål för en forskarstudie, finansierad av Folkhälsomyndigheten. Karin Fröding, universitetslektor vid Institutionen

för hälsovetenskaper på Örebro universitet, är en av fyra forskare som har studerat barnens och föräldrarnas upplevelse av programmet.

Forskarna har även velat ta reda på hur barnens psykiska hälsa och motståndskraft, resiliens, har påverkats på längre sikt. Forskarna gjorde fyra nedslag: på programmets första dag, innan allt börjar, på programmets fjärde och avslutande dag, en månad samt sex månader efter avslutat program.

– Deltagarnas upplevelse av programmet är mycket positiv, berättar Karin Fröding som är i full färd med att sammanställa slutrapporten om studien.

Barnen i studien beskriver dagarna med Children's Program som en trygg ▶

Bild: Helena Wannberg

Helen Olsson och
Lars Lewerth.

”Det har blivit en öppnare stämning i familjen.”

- ▶ miljö där det var tillåtet att uttrycka känslor. De säger även att de har lärt sig mer om alkohol och andra droger, vad beroende är och insikten om att missbruk riskerar att gå i arv.

– Någon uttryckte att hen tidigare inte hade förstått att det var så svårt för den som är beroende att låta bli att dricka, säger Karin Fröding.

Mot slutet av vistelsen i programmet får familjerna göra en så kallad familjekarta där vuxna och barn tillsammans kommer överens om något som de ska göra tillsammans när de kommer hem, som ett verktyg för att förbättra relationerna inom familjen.

– Det kan vara att baka tillsammans, eller gå till badhuset, säger Lars Lewerth.

Ökad öppenhet

En månad efter att Children's Program genomförts gör Lars Lewerth och Helen Olsson en egen uppföljning med alla deltagare via Skype. Då pratar de bland annat om vad som har blivit annorlunda i familjen.

– De kan bland annat berätta för oss att det har blivit en öppnare stämning i familjen och att barnen tar egna initiativ till samtal på ett annat sätt än tidigare, säger Lars Lewerth.

Forskarstudien bekräftar bilden av en ökad öppenhet. När forskarna har ställt frågor till barnen ett halvår efter programmets genomförande,

har det kommit fram att barnen upplever att det är lättare att prata om missbruket hemma i familjen. Barnen vågar även prata mer med kompisar om vad som har hänt i familjen.

– De tar inte heller lika stor hänsyn till föräldern längre, utan kan i större utsträckning avgöra ”vad är bra för mig”, säger Karin Fröding.

Barnen uttrycker också att de känner minskad skuld över föräldrarnas missbruk, ”det är inte mitt fel”.

Stöd vid olika tillfällen

Lars Lewerth och Helen Olsson ser Children's Program som ett komplement till övrigt stöd som finns idag till barn i familjer med missbruk. Att ha en förälder som har eller har haft ett missbruk, är något som påverkar ett barn och därför finns det anledning att kunna erbjuda stöd vid olika tillfällen. De föräldrar som deltar i Children's Program med sina barn har oftast relativt nyligen gått igenom en egen behandling. Flera av barnen som har deltagit i programmet har efter en tid gått vidare i stödgrupper på orten där de bor.

– En dröm inför framtiden vore att få till ett samarbete mellan både behandlingshem och stödgrupper på fler håll i landet, menar Lars Lewerth.

Han tycker att det är märkligt att det är långt ifrån självklart för svenska behandlingshem att erbjuda stöd även till barnen.

– Om en förälder missbrukar så berör det ju hela familjen, menar Helen Olsson och Lars Lewerth som hoppas på en förändring.

Även forskarna ser stora fördelar

Föräldrarna tror ofta att barnen inte märker vad som händer i familjen.

med just familjeperspektivet och ser behov av att den sortens stödinsatser kan erbjudas.

– Vi vet att föräldrar är extremt viktiga för barn. Bra relationer och kommunikation har stor betydelse för psykisk hälsa. I familjer där det finns missbruk är det vanligt att man inte pratar om sina problem och barnen lär sig att hålla tyst, säger Karin Fröding.

Budskapet från Children's Program är det totalt motsatta: Du ska inte hålla det här inom dig. Att både barn och föräldrar får ta del av det budskapet och tillsammans förbättra just relationer och kommunikation i familjen ser Karin Fröding som mycket positivt.

Vilka de långsiktiga effekterna av Children's Program är ska nu forskarna kika mer på. Ger det även bättre psykisk hälsa och resiliens? Utifrån intervjuerna om barnens upplevelse står i alla fall en sak klar: Det har skapat ett hopp inför framtiden. ■

Från riskgrupp till friskgrupp

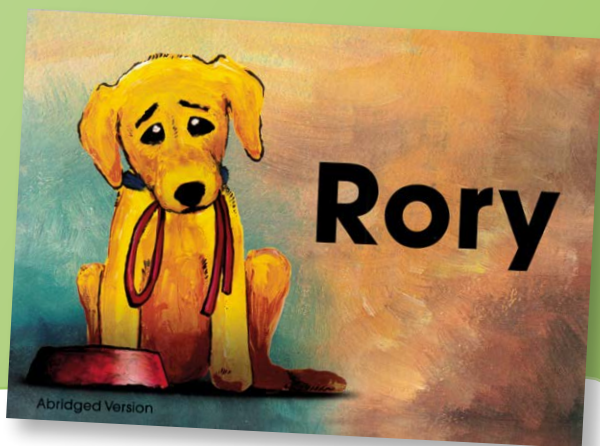
Forskningsprojektet "Barn i familjer med missbruksproblem – Från riskgrupp till friskgrupp" har skett under 2015–17 vid Institutionen för hälsovetenskaper, Örebro universitetet.

Forskarna har studerat det amerikanska preventionsprogrammet Betty Ford Children's Program som vill öka barns motståndskraft, resiliens, och förbättra deras psykiska hälsa.

Programmet har anpassats till svenska förhållanden och innebär fyra heldagar enligt en manualbaserad metod för barn till missbrukande föräldrar som genomgår behandling vid institution. Forskningsprojektet har inneburit att forskarna samlat in data med deltagande barn före programmet, under, direkt efter och efter 30 dagar och sex månader.

Vill du veta mer?

Kontakta Karin Fröding, karin.froding@oru.se eller karin.froding@spsm.se

Valpen Rory ger barnen hopp

Rory är en glad valp, men en dag glömmmer ägaren att ge honom mat och att klappa honom. Husse dricker för mycket alkohol, och Rory känner sig alltmer ledsen, ensam och ansvarig för sin husses problem.

Den här berättelsen om Rory får skolbarn i Skottland ta del av och nu är IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis, på gång att översätta och anpassa materialet till svenska förhållanden. Anledningen är att man tycker att det saknas bra material för yngre barn, om att leva med någon som dricker för mycket. Under 2018 kommer Junis genomföra ett pilotprojekt där svensk skolpersonal utbildas och får prova materialet i skolan. Förutom bilderboken som används som högläsning finns även klassrumspaket, som bland annat innehåller Rory som gosedjur, hans

hundkoja samt olika lekar och övningar. Materialet är tänkt för barn i åldrarna 6–9 år.

I Skottland får pedagogerna gå en halvdagsutbildning för att få använda materialet. Utvärderingar visar att pedagogerna efter utbildningen har mycket bättre kunskap om hur vuxnas alkoholbruk påverkar barn. De känner sig säkrare på hur de kan upptäcka barn i familjer med missbruk och hur de kan prata med barn om att ha en förälder som dricker för mycket. Förståelsen hos elever som inte själva har problem ökar också.

Hur går det då för Rory? Jo, han får hjälp av den kloka grannhunden Felix som visar Rory att han inte är ensam, och ger honom hopp.

Läs mer om Rory i Skottland:
www.roryresource.org.uk

Skolelever påverkas av föräldrars drickande

Var femte elev i årskurs 9 uppger att de upplevt att någon av föräldrarna någon gång druckit för mycket alkohol. Fjorton procent av eleverna har haft flera negativa upplevelser av föräldrarnas alkoholkonsumtion under uppväxten. Det framgår av rapporten "Skolelevers drogvanor 2017" från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN.

– Var tionde elev uppger dessutom att de har velat gömma eller hålla ut alkohol som funnits hemma, säger Siri Thor, utredare och redaktör för rapporten.

I undersökningen ställs sex frågor om olika negativa konsekvenser kring föräldrars alkoholkonsumtion; om någon av föräldrarna dricker för mycket, om man har bråk med förälder som druckit alkohol, om man önskat att någon av föräldrarna ska sluta dricka alkohol, exempelvis. Men det finns

även andra allvarliga konsekvenser. Resultaten visar nämligen att elever som haft flera negativa upplevelser under uppväxten använder alkohol, narkotika och cigaretter i större utsträckning än övriga jämnåriga.

– Vi mäter de ungas upplevelser och inte föräldrarnas faktiska konsumtion, men vi tycker att det är viktigt att föräldrartartill sig ätt så många som fjorton procent har haft flera negativa upplevelser av föräldrars alkoholkonsumtion. Inte minst mot bakgrund av att dessa barn i högre utsträckning använder alkohol, narkotika och tobak, säger Siri Thor.

I rapporten redovisas även resultat kring elevers anskaffning, konsumtion och skador av alkohol, narkotika, tobak och dopningspreparat samt frågor om spel om pengar.

Källa: CAN. Rapporten "Skolelevers drogvanor 2017" finns att ladda ner och beställa på www.can.se

Socialtjänstens insatser är oftast inte anpassade efter de behov som de unga har, visar Maskrosbarns studie.

Förändrad syn på varandra

Instagramkonto för att skildra vad socialtjänsten gör, frågekortlek som hjälp för att komma igång med svåra samtal, tydlig information om vad som ska hända. Det är några resultat av ”S.O.C – Hör du mig”, där socialsekreterare tillsammans med ungdomar har tagit fram förslag på lösningar.

Under 2017 har hundratals ungdomar och socialsekreterare mötts för att förbättra bemötande och insatser inom socialtjänsten i landets kommuner. Tillsammans har de enats om vilka problem som finns och hur lösningarna kan se ut. ”S.O.C – Hör du mig” är en del av barnrättsorganisationen Maskrosbarns treåriga projekt ”Kompis – jag är bara en påse med pengar”, där ungdomars egna röster lyfts fram för att åstadkomma en förändring.

Vilka är era erfarenheter av socialtjänstens insatser? Frågan ställdes direkt till ungdomar som vuxit upp

med missbruk och psykisk ohälsa i familjen. Svaren blev exempelvis ”Jag har haft typ 500 stycken olika socialsekreterare” och ”Jag hade ingen aning om vad som skulle hända.”. En av slutsatserna av intervjustudien ”Jag är bara en påse med pengar” (Maskrosbarn, 2016) var att kvaliteten på socialtjänstens insatser varierar och oftast inte är anpassade efter de behov som de unga har.

Intervjustudien blev underlag för det fortsatta arbetet med att finna lösningar på de problem som ungdomarna pekat på. Under 2017 inledde Maskrosbarn ett samarbete ►

- ▶ med fem kommuner runt om i landet. Första delen bestod av en workshop för kommunens socialsekreterare och ungdomar med erfarenhet av socialtjänsten. Varje workshop genomfördes under en hel dag och i en neutral miljö.

"Verktygen ska kunna användas i den praktiska verksamheten."

– Vi strävade alltid efter att ha lika många, eller fler, ungdomar än vuxna på varje workshop, berättar projektledaren Linn Englund och förklarar att det var viktigt att försöka att inte ha någon maktobalans.

I början av dagen diskuterades det hur deltagarna tillsammans skulle skapa ett tryggt rum och vilka för-

hållningsregler som skulle finnas. Det kunde handla om att inte tala myndighetsspråk, titta varandra i ögonen och att låta alla tala färdigt.

Dagen fortsatte med övning där deltagarna fick ägna sig åt lyssnande och formulera såväl problem som idéer på lösningar. De idéer som kom upp har sedan tagits vidare i arbetsmöten med respektive kommun och i en referensgrupp med ungdomar. Varje kommun har valt vilka områden de vill jobba vidare med. De har även kunnat ta del av de förslag på lösningar som andra kommuner har arbetat fram.

Praktiska verktyg

Maskrosbarn har gått vidare med att ta fram ett antal verktyg tillsammans med socialsekreterare och ungdomar. Verktygen ska kunna användas i den praktiska verksamheten i kontakten mellan socialtjänst och

S.O.C – Hör du mig

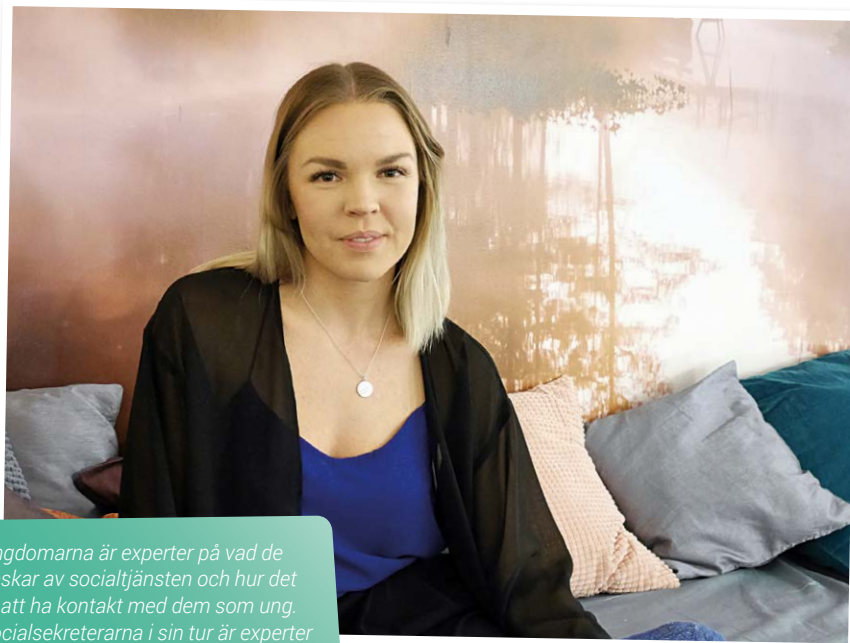
Maskrosbarn har samarbetat med fem kommuner runt om i landet; Helsingborg, Bengtsfors, Mark, Eskilstuna och Östermalms stadsdelsförvaltning. Målet har varit att socialsekreterare och ungdomar tillsammans ska arbeta fram förslag på lösningar på de problem som finns inom socialtjänsten. Tillsammans har de fått komma på idéer och utveckla verktyg för att socialtjänsten på ett bättre sätt ska kunna möta barn och unga.

Fokus har legat på metoden med-

skapande som bygger på så kallad tjänstedesign, där brukare (i det här fallet ungdomarna) får vara experter och delta i utvecklandet av tjänster som berör dem.

S.O.C – Hör du mig är en del av Maskrosbarns treåriga projekt "Kompis – jag är bara en påse med pengar". Projektet är finansierat av Allmänna Arvsfonden.

Vill du veta mer? Kontakta Linn Englund
linn.e@maskrosbarn.org
Läs mer på www.maskrosbarn.org

Ungdomarna är experter på vad de önskar av socialtjänsten och hur det är att ha kontakt med dem som ung. Socialsekreterarna i sin tur är experter på det de i sin yrkesroll gör, säger Linn Englund från Maskrosbarn.

ungdomar. De konkreta förslagen på lösningar presenterades vid konferensen "Tillsammans för framtidens socialtjänst" i december 2017.

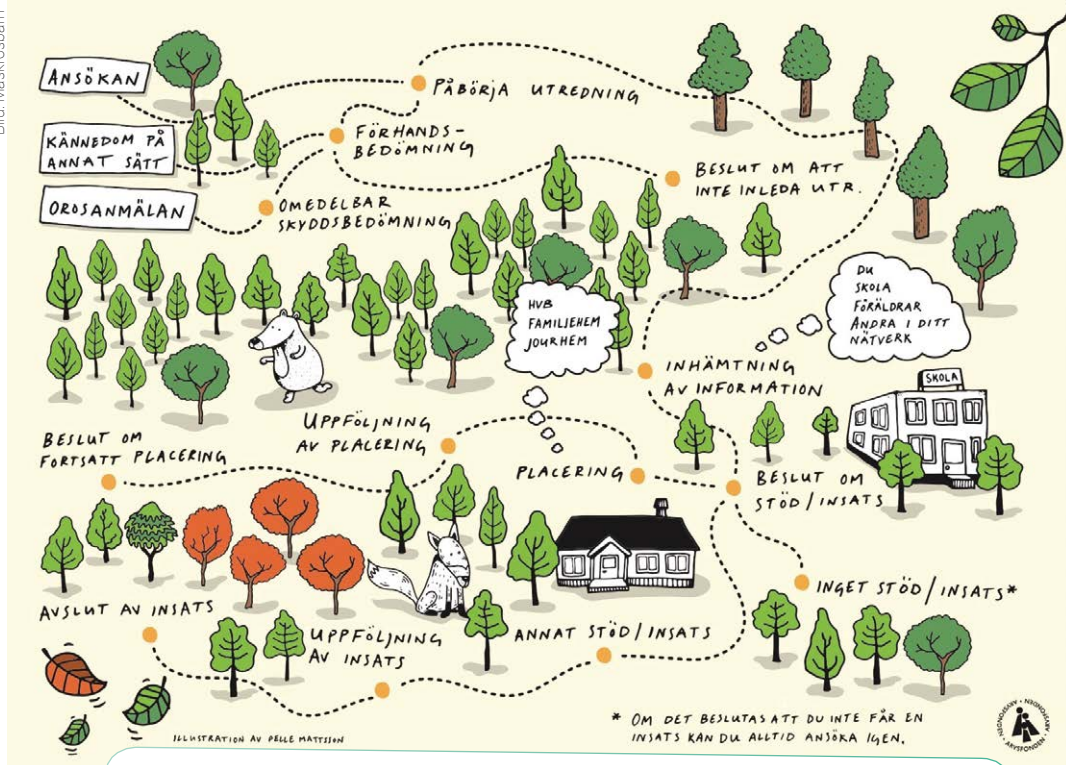
Nu hoppas Maskrosbarn på att landets kommuner vill fortsätta att prova på nya sätt att förbättra mötet mellan ungdomar och socialsekreterare. Förhoppningen är även att kommunerna ska börja tänka på ett nytt sätt kring hur de kan involvera ungdomar i ett utvecklingsarbete och att på allvar vara med och påverka.

Läkande process

Linn Englund och Maskrosbarn är mycket positiva till vad projektet har lett till. Hon tror att många av

de vuxna och ungdomar som deltagit gick in i projektet med en hel del fördomar. Efteråt har de fått en förändrad syn på varandra och vad medskapande kan innebära. För många av ungdomarna har det varit en läkande process att få berätta om sina erfarenheter och kanske för första gången uppleva att någon verkligen lyssnade.

– Alla har delat med sig och det har känts att de från socialtjänsten har tagit emot ungdomarnas berättelser. Ungdomarna i sin tur har kunnat säga att "Det var svårt för mig under den tid då jag själv hade kontakt med socialtjänsten, men nu känns det som att det kanske kan bli bättre för andra", säger Linn Englund. ■

Verktyslåda för en förbättrad socialtjänst

Detta är några av de konkreta material som Maskrosbarn har tagit fram:

- Välkomstbrev från socialtjänsten, adresserat till ungdomen. Innehåller information om vad som kommer hända vid det första mötet, vart de kan höra av sig och var de kan få mer information.
- Plansch i väntrummet om vilka rättigheter den unge har i kontakten med socialtjänsten.
- Lokalt Instagram-konto, som ett lättillgängligt sätt att nå ungdomar med information om socialtjänsten. Kan fyllas med bilder och presentationer på de som arbetar där, bilder på de olika samtalssalarna och så vidare.

- Soc-box, en låda innehållande lappar med olika ord som ungdomar själva tagit fram och som de beskriver som viktiga i relation till sin socialsekreterare. Den går att använda i första mötet mellan ungdom och socialtjänst men även vid senare tillfälle om det behövs för att förbättra relationen.
- Frågekortlek, en kortlek med 18 vanliga frågor ungdomar brukar ha i kontakt med socialtjänsten.
- Flödesschema genom socialtjänsten, som på ett tydligt sätt visar vad som händer under en utredningsprocess.

Vissa av dessa verktyg kommer att finnas att ladda ned på Maskrosbarns hemsida, www.maskrosbarn.org

Med kartans hjälp kan socialsekreteraren förklara lite mer kring varje steg från ungdomens första kontakt med socialtjänsten och vidare.

Samarbete ledde till nya verktyg

– Vi sitter alla inne med kunskap, både vi socialsekreterare och de ungdomar som har mött socialtjänsten. I det här samarbetet har vi kunnat ta tillvara allas kunskap och skapa något som fungerar.

Socialsekreteraren Julia Pettersson är tacksam över att få ha tagit del av ungdomarnas erfarenheter tack vare samarbetet med Maskrosbarn.

Våren 2017 var en grupp socialsekreterare från barn- och ungdomsenheten vid socialtjänsten på Östermalms stadsdelsförvaltning, Stockholm, på väg till en workshop anordnad av Maskrosbarn. Workshopen var en del av projektet S.O.C – Hör du mig. Lika många socialsekreterare som ungdomar skulle mötas

och Julia Pettersson minns att hon var nyfiken men också pirrig inför vad som skulle komma.

– Som socialsekreterare representerar jag ju en myndighet som gör stora ingripanden i människors liv. Vi utövar makt och det kändes pirrigt att tänka på vad ungdomarna skulle ha att säga.

Att de möttes på en neutral plats tror Julia spelade en avgörande roll för hur workshopen kom att fungera. Socialtjänstens egna lokaler har en speciell laddning.

– Jag upplevde att jag som socialsekreterare hade lättare för att komma ur min roll som myndighetsutövare, och bli mer ”Julia”. Det var någon av ungdomarna som också påpekade att platsen var en ►

Bild: Privat

Julia Pettersson.

”Vi utövar makt och det kändes pirrigt att tänka på vad ungdomarna skulle ha att säga.”

- ▶ förutsättning för att få till ett schyst möte.

Dagen inleddes med en så kallad incheckning, där deltagarna fick välja ut klistermärken som symboliserade den sinnesstämning som var och en hade just då inför dagen. Julia valde bland annat ”tacksam”.

– Det är inte ofta ett sådant tillfälle bjuds, där vi får prata med ungdomar om deras erfarenheter av socialtjänsten på ett ärligt och jämlikt vis. Jag var tacksam över att jag fick vara med om det.

Saknade information

Att workshopen inleddes med lekfulla övningar satte stämningen för hela dagen, menar Julia Pettersson. Socialsekreterarna och ungdomarna fick tillsammans ringa in olika problem. Något som återkom i ungdomarnas berättelser var brist på information – före, under och efter en utredning. Det kunde gälla att de inte kände till att det skrevs journal, eller vad informationen som kom fram i utredningen skulle användas till. Ungdomarna tog även upp att de inte vet om vilka rättigheter de har, exempelvis att de har rätt att få en stödperson eller att inte behöva svara på frågor om de inte vill.

– Som jag uppfattade det ledde detta till en stor frustration hos ungdomarna. De hade också ofta en

känsla av att socialtjänsten inte lyssnat på dem.

Julia Petterssons upplevelse är att det inte uppstod någon stämning av anfall/försvar utan vuxna och ungdomar diskuterade och delade med sig.

– Jag som socialsekreterare kunde svara ”Jag tycker också att det här är ett problem”.

Workshopen gick vidare med att spåna fram idéer på lösningar på de problem som tagits upp. Julia Pettersson är full av beundran över ungdomarnas idéer på hur saker kan göras bättre.

– Trots att en del av ungdomarna bar på en känsla av ett stort svek från samhället kunde de vara konstruktiva i sin kritik gentemot socialtjänsten.

Finns ofta en rädsla

Kunskapen om vad socialtjänsten egentligen gör är generellt sett låg bland både vuxna och barn, tror Julia Pettersson. Det är ett faktum som spelar roll när någon väl kommer i kontakt med socialtjänsten, exempelvis i samband med en utredning. Det finns ofta en rädsla för att barn ska omhändertas, trots att detta sker mycket sällan. Socialtjänsten styrs också av lagar om exempelvis sekretess vilket kan påverka hur information ges.

Ungdomarna hade ofta haft en upplevelse av att socialtjänsten inte lyssnade på dem.

– Det kan vara svårt att förklara en hel rättsapparat. Jag tror att vi socialsekreterare behöver återkomma med samma information flera gånger och förklara både en, två och tre gånger.

Gav tankeställare

Att information är viktigt var något som Julia Pettersson insett även tidigare, men mötet med ungdomarna blev en viktig påminnelse och gjorde det hela tydligare. Hon fick även en tankeställare när det gäller den verklighet som många unga lever med, med bland annat missbruk i familjen. För många barn och ungdomar är det ett normaltilstånd med fylla, våld och bråk och de är så vana vid detta att de inte själva kan

avgöra vad som inte är ”normalt”.

– En ungdom påpekade att ”Ni kan inte fråga ett maskrosbarn om ’det har hänt någonting hemma’, eftersom det händer saker hela tiden”. Det gäller att istället exempelvis be personen beskriva vad som händer en vanlig dag hemma.

Socialsekreterarna och ungdomarna träffades under året vid flera tillfällen för att arbeta fram och testa olika verktyg tillsammans med Maskrosbarn. Verktygen finns nu tillgängliga och Julia Pettersson använder själv flera av dem i sitt arbete, exempelvis en frågekortlek med vanliga frågor som ungdomar brukar ha i kontakt med socialtjänsten.

– Frågekorten ger en bra start vid ett första samtal med en ungdom. ►

- Julia Pettersson betonar att socialtjänstens socialsekreterare även tidigare har använt sig av olika praktiska verktyg, men det finns en stor fördel med att ungdomarna har satt fingret på vad de tycker behövs. Samtidigt som de är förankrade hos socialtjänsten och även bygger på de behov som finns hos socialsekreterarna själva.

Verktygen från Maskrosbarn är ett sätt att hålla idéerna från workshopen levande i det praktiska arbetet. Julia Pettersson bär även med sig det som ungdomarna berättade.

– Senast idag hade vi ett fall där vi fick anledning att fundera över ”vad var det nu vi fick med oss av våra ungdomar”. ■

Bild: Helena Wannberg

Soc-boxen är ett av flera verktyg som tagit fram efter de workshops som genomfördes.

”Det finns en stor fördel med att ungdomarna har satt fingret på vad de tycker behövs.”

”Bygg upp en relation”

En av de ungdomar som har deltagit i Maskrosbarns workshop delar här med sig av sina tankar av samarbetet med socialtjänsten.

Vad är dina egna erfarenheter av socialtjänsten?

– Det som har varit en stor problematik under alla år med min kontakt med socialtjänsten är bytet av handläggare. Det har gjort att jag inte har kunnat få den hjälp jag faktiskt behöver. Det har även lett till att jag har haft svårt att be om – och öppna upp mig för – hjälp och också förstå att socialtjänsten bara vill hjälpa mig. Ett problem har även varit brist på information bland annat om mina rättigheter. Det som har varit bra är att jag nu har fått den hjälp jag behöver och mår hundra gånger bättre. Min handläggare har också förklarat en massa saker för mig som jag inte har haft någon aning om innan. Det känns som att jag har mer koll på livet.

Varför ville du vara med i det här arbetet tillsammans med Maskrosbarn?

– Det är viktigt för mig på flera olika sätt, bland annat för att vara med och

När informationen brister finns risken att ungdomen inte får den hjälp som behövs.

påverka till det bättre. Det var också ett tillfälle att möta socialsekreterare i ett annat sammanhang där vi kunde diskutera fram lösningar samt förstå varandras perspektiv på ett djupare plan.

Hur kändes det inför workshopen med socialsekreterarna?

– Det kändes spännande och intressant! Jag hade inte så mycket förväntningar mer än att jag förmodligen skulle få se saker ur ett annat perspektiv.

Vilken betydelse tror du att det hade att ni träffades på en "neutral" plats?

– Jag tror att om vi hade suttit på ett kontor på socialtjänsten hade det blivit mer obekvämt för oss ungdomar att öppna upp oss och förklara hur vi har upplevt saker. Många av oss ser tyvärr socialtjänsten som en jobbig plats.

Hur skulle du beskriva dina tankar och känslor efter att ni arbetat tillsammans, ungdomar och socialtjänst?

– Jag tycker verkligen att arbetet har varit intressant och kul! Jag känner att jag har fått en annan bild av hur socialtjänsten arbetar. En anledning till att det inte alltid blir bra i mötet med socialtjänsten ligger kanske i en själv och att en inte är redo att se eller ta emot hjälpen.

Vilka är dina viktigaste tips till de socialsekreterare som möter ungdomar som har det tufft hemma?

– Jag tror det är viktigt att försöka bli ungdomens "vän" snarare än att vara en myndighetsperson som alltid använder rätt termer och uttryck. Med gemenskap och lite skatt blir det nog enklare för båda parterna. ■

”Min drivkraft är att inte bli som min pappa”

Det var först när pappans missbruk inte längre stod i fokus som Fredrik kunde släppa fram sina egna känslor. Först då förstod han hur mycket missbruket hade påverkat honom.

Det här är Fredriks berättelse.

När jag var fyra år separerade mina föräldrar. Jag var hos pappa varannan helg. Det började märkas mer och mer att han drack. Även om jag var liten så kände jag att han betedde sig konstigt. Jag höll koll på olika tecken han visade på att ha druckit och började bli arg. Det kunde handla om att lyssna in tonläget, att orden började bli otydliga och hårda och att hans kroppsspråk förändrades. Ju mer han drack desto argare blev han. Då drog jag mig undan. Jag försökte ta så lite plats som möjligt.

Det blev värre och värre. Han blev alltmer aggressiv av att dricka. En midsommar när jag var sex år var vi ute i sommarstugan. Vi hade firat på ett ställe där hela byn samlats. Pappa var full och somnade vid ett bord, så jag cyklade hem till stugan.

Jag kommer ihåg att jag låg på sängen då pappa kom in. Han var jättearg för att jag hade cyklat hem. Det var första gången han slog mig.

I skolan var jag utagerande. Jag var ganska störig mot lärarna och det togs upp på utvecklingssamtal att jag ”hade attityd”. Vid ett hälso-samtal hos skolsköterskan berättade jag att pappa drack mycket. Men det hände inget efter det. Det var ju som ett slag i magen. Det är så jobbigt att berätta en sådan sak och när jag äntligen berättade – då hände ingenting ...

När jag var i 10-årsåldern berättade jag för mamma om hur det var hos pappa. Jag sa att det var obehagligt att vara där, att han hade slagit mig och att jag inte ville bo där. Då lät hon mig vara hemma. Efter det

"Ju mer han drack desto argare blev han. Då drog jag mig undan. Jag försökte ta så lite plats som möjligt."

hände en situation då pappa miss-handlade sin sambo. Då sa mamma verkligen ifrån: Du får inte vara där.

Det där var på sommaren. På hösten tog pappa livet av sig. Han tog tabletter och alkohol. Någon dag innan han tog livet av sig fick jag ett sms där han bad om ursäkt för allt. Han skrev att allt skulle bli okej. Att han älskade mig.

Jag var så pass liten att jag inte ens visste att man kunde ta sitt eget liv. Men jag blev egentligen inte särskilt förvånad när vi fick beskedet. Jag kommer ihåg att jag lade mig på soffan och låtsades vara ledsen, eftersom man ju "ska" vara ledsen och gråta. Men jag hade mest en stor överklighetskänsla. Så kan jag fort-

farande känna när jag tänker på att pappa inte lever längre.

På kort tid hände det fler saker som ledde till att min tillit till vuxna försvann helt. Från att ha varit utagerande i skolan blev jag tillbakadragen och jag klev in i min bubbla. Efter att pappa dog blev jag erbjuden att gå till en kurator men varför skulle jag prata med någon okänd tant som jag aldrig hade träffat förut?

En gång på högstadiet hade vi en skrivuppgift där jag valde ämnet "Min barndoms historia". Jag skrev väldigt detaljerat om att pappa drack, att han slog mig och att han tog livet av sig. Jag kommer ihåg att jag fick en bok som pris för den berättelsen med motiveringen att det ►

- ▶ var ”en stark och sorglig historia”. Den som delade ut priset hade tårar i ögonen. Det var väl kul att vinna, men lärarna hade kanske kunnat fråga ”Hur mår du?”

Under de där åren mådde jag dåligt. Jag kände mig helt kall. Jag kräktes ofta. I början av första terminen på idrottsgymnasiet skadade jag mig och fick morfin mot smärtan. ”Det där där mådde man ju ganska bra av” tänkte jag då jag tog morfinet ... Jag gick in på Flashback och försökte få veta vad som är en dödlig dos. Jag sparade en liten påse morfin som jag skulle kunna använda om jag behövde ... Men jag använde den aldrig. En gång på träningen i skolan bröt jag ihop. Vår tränare kom och pratade med mig. Han lyssnade och stöttade. När vi hade pratat frågade han om jag ville hänga med hem till hans familj på kvällen och kolla på film. Han förklarade för lärarna på skolan hur jag mådde. Vi har fortfarande kontakt då och då. Han är en väldigt bra person.

På ett sätt var det skönt att pappa dog. Men så får man ju inte känna. Visst har jag kunnat sakna den bra delen av min pappa. Det hade varit bra om han hade fått hjälp. Jag hade gärna haft en frisk pappa idag.

Att pappa tog livet av sig blev ändå någon slags startpunkt. Det var hans missbruk som var det värsta för mig. Fram tills han dog hade jag mest varit upptagen med att fokusera på honom, och leta efter känslor hos

honom. Jag fokuserade inte på mig själv, utan enbart på att överleva. Under tiden som missbruket pågick var det som att jag mådde dåligt utan att jag förstod det själv. När han dog försvann ju också hans missbruk och jag behövde inte ägna min uppmärksamhet åt det. Det var helt enkelt så att efter pappas död blev det tydligt hur mycket jag själv hade påverkats. Då kunde känslorna börja komma fram.

Sedan några år tillbaka går jag till en psykolog på ungdomshälsan, en gång i veckan. Samtalen har gett mig förklaringar till hur pappa mådde och varför han gjorde som han gjorde. Det kan kännas jobbigt att veta att jag har hans anlag. Jag vet ju att de som växer upp med missbruk har en större risk att själva hamna i eget missbruk. Den statistiken kan kännas stressande. Jag har tagit emot hjälp, men jag är ju påverkad av min uppväxt. Ibland är känslan att det går åt helvete ...

Min drivkraft är att inte bli som min pappa. Det som har hänt har lärt mig mycket, både om mig själv och om andra människor. Jag klarade att flytta hemifrån, jag klarade gymnasiet, jag har tagit mig in på universitetet och jag har inga drogproblem. Jag hoppas att jag har lyckats bryta ett mönster som har förts vidare från generation till generation. Att be om hjälp är nyckeln. ■

Fotnot: Fredrik heter egentligen något annat.

"Det är svårt att må bra igen"

Att föräldern ska sluta dricka kan vara ett barns enda önskan. Men räcker det att missbruket upphör för att allt ska bli bra? Slutsatsen av en studie är nej – allt är långt ifrån löst när föräldern blir nykter. Däremot kan det bli början för barnet att fokusera på sin egen tillvaro.

Forskarna Elisabet Näsman och Karin Alexanderson vid Uppsala universitet har lyssnat på barnens egna berättelser. I sin studie har de intervjuat 15 barn mellan 6 och 19 år vars föräldrar varit nyktra över sex månader. Barnen berättar att det är först då föräldrarnas missbruk har upphört som barnen ges utrymme att tänka tillbaka, känna efter hur de själva mår och reflektera över hur de har påverkats. Under tiden som den vuxne varit aktiv i sitt missbruk har barnen varit fullt upptagna med det akuta. Barnen kan ha behövt ta stort ansvar för både sig själva, syskon och föräldrar.

När barnen inte längre måste hantera själva missbruket kan de egna känslorna ta plats och konsekvenserna av missbruket blir tydliga. Missbruket kan ha påverkat barnets personlighet på djupet eller lett till psykiska problem. Svårigheterna finns kvar även sedan missbruket upphört, för en del lång tid därefter.

En flicka som intervjuats berättar exempelvis att hon inte kan känna av sina egna grundläggande fysiska behov.

När föräldern blir nykter behöver barnet inte längre vara "förälder åt sin förälder". De nya rollerna kan ta tid att vänja sig vid. Det är inte enkelt att bygga upp en ny relation menar barnen, även om båda vill. Det tar tid, om det alls går. Att inte visa sina egna känslor inför föräldern är något som många fortsätter med även efter att missbruket upphört, berättar barnen. Forskarna tolkar det som en fortsättning på missbrukstidens strategi att ta hänsyn till den vuxne.

Forskarna konstaterar att då missbruket upphört kan barnen behöva hjälp för egen del, men också i relation till sin förälder. Hela familjen kan behöva stöd som löper under lång tid, även sedan föräldern blivit nykter.

Barnen har själva insikten om att konsekvenserna av föräldrarnas missbruk kommer finnas kvar länge: "Alltså det är svårt att må bra igen, man måste tänka att man har det hela livet".

Läs mer: Barns upplevelser när föräldrars missbruk upphört: "Alltså det är svårt att må bra igen", *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 34(5): 400-414, Alexanderson, K. & Näsman, E., 2017.

Junis kommunenkät 2018

VAD GÖR
KOMMUNERNA
för barn
SOM VÄXER UPP I
MISSBRUKS-
MILJÖ?

Uppgifter gällande verksamhetsåret 2017

Sammanfattning

Majoriteten av Sveriges kommuner erbjuder stöd till barn som växer upp i en familj där det finns missbruks-/beroendeproblematik. Trots det deltar endast ett fåtal av dessa barn i de olika stödverksamheter som finns. Det visar den här undersökningen som IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis, har gjort. Enkäten som kommunerna har besvarat gäller 2017 års verksamhet.

Stödgrupper och annan riktad stödverksamhet kan ge barnen möjlighet att uppleva att de inte är ensamma samt att bearbeta sina känslor och erfarenheter. Möjligheten att delta i stödverksamhet ska inte bero på var i landet man råkar bo. Junis kräver att alla kommuner ska erbjuda stödverksamhet på ett sådant sätt att den faktiskt når målgruppen.

Resultatet från årets enkät visar bland annat:

- 194 av landets 290 kommuner svarade på enkäten.
- 93 procent av de kommuner som svarade uppgav att de hänvisar till någon typ av stödverksamhet.
- Elva kommuner uppgav att de inte hänvisar till någon stödverksamhet alls för dessa barn. Två svarade att de inte vet om stödverksamhet erbjuds.
- De vanligaste stödformerna som erbjuds är stödsamtal och stödgrupp.
- Många kommuner har svårt att få kontakt med barnen/rekrytera deltagare till stödverksamheterna.
- Ökad samverkan inom kommunala instanser anses vara den viktigaste åtgärden för att kunna utveckla stödverksamheten för barnen.

I analysen av kommunenkäten görs först en beskrivning av studien samt en bakgrund till ämnet barn i missbruksmiljö. Därefter följer resultatet av Junis enkät till Sveriges kommuner och en diskussion av resultatet. Sist redovisas kommunernas svar i tabellform. En utförligare redovisning av kommunernas svar finns på www.junis.org/rapport.

Introduktion

Varför gör Junis en rapport om kommunernas stöd? IOGT-NTOs Juniorförbund, fortsättningsvis kallat Junis, arbetar för att skapa opinion och påverka beslutsfattare för barns rätt att växa upp i en trygg och nykter miljö. En av Junis viktigaste frågor är att vara barnens röst i alkoholdebatten. Därför har vi sedan 2004 undersökt omfattningen av det stöd som erbjuds barn till och med 18 års ålder som växer upp i missbruksmiljö. Det har vi gjort genom att skicka ut en enkät till landets samtliga kommuner.

Att växa upp med vårdnadshavare med missbruks-/beroendeproblematik kan medföra risker på flera sätt. Riskerna är både kort- och långsiktiga och innefattar bland annat sviktande omvårdnad, övergrepp, sämre fysisk och psykisk hälsa, sämre skolprestation, risk för framtida psykisk ohälsa samt egna missbruksproblem och sociala svårigheter. Konsekvenserna kan vara lindrigare eller allvarigare, men de medför ofta en försämrad livskvalitet och försämrade utvecklingsmöjligheter för det drabbade barnet.

Utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv medför gruppen barn som anhöriga till föräldrar med psykisk sjukdom eller missbruk av alkohol och narkotika stora kostnader. Forskargruppen bakom en hälsoekonomisk studie av samhällslångsiktiga kostnader beräknar merkostnad till minst 35 miljarder kronor per år (*Hovstadius m fl 2015*). För en svensk mediankommun (cirka 15 200 invånare år 2015) blev merkostnaden betydande; cirka 58 miljoner kronor årligen.

Både enskilda individer och samhället har alltså allt att vinna på att de barn som växer upp i missbruksmiljö får ett bra stöd.

Att vara barn i missbruksmiljö är inte något entydigt och väldefinierat tillstånd. Missbruks- och beroendeproblem kan se olika ut, vara kombinerade med andra sociala och/eller medicinska svårigheter, varierande familjebild, olika stödstrukturer i barnets närhet med mera.

Begreppet missbruk är inte heller okomplicerat. I diagnosmanualer och lagtexter förekommer olika begrepp och sätt att ställa diagnoser. När vi i Junis ställer frågan om vilket stöd som erbjuds barnen är det dock inte angeläget att skilja mellan olika diagnoser – det är barnens villkor som är det viktiga. Eftersom ”barn i missbruksmiljö” har etablerats som begrepp i Sverige, kommer den termen oftast att användas i analysen av Junis kommunenkät.

Både enskilda individer och samhället har allt att vinna på att de barn som växer upp i missbruksmiljö får ett bra stöd.

Syfte

I de flesta svenska kommuner finns stödverksamhet för barn i missbruksmiljö. Det har bland annat Junis årliga enkätundersökning visat. Den visar dock även på svårigheter med verksamheten. Främst tycks detta gälla hur man når ut till barnen och får dem att delta. Det finns ett behov av ökad kunskap om vilka insatser, eller kombinationer av insatser, som är effektiva. På många håll i landet sker ett lokalt utvecklingsarbete som det är intressant att få veta mer om.

I enkäten till kommunerna har vi fokuserat på följande frågor:

- Hur stor andel av kommunerna erbjuder stöd, och vilket stöd erbjuds i så fall?
- Hur många barn nås av stödet?
- Vilka utvecklingsmöjligheter finns för stödverksamheten?

Bakgrund

Stödet till barn i missbruksmiljö

Det senaste decenniet har både forskare och praktiker i ökande grad intresserat sig för vilka konsekvenser alkohol och andra droger har för andra än den person som har missbruksproblem. Alkoholens andrahandseffekter är bland annat ämnet för en rapport från IOGT-NTO och Svenska Läkaresällskapet där en internationell forskargrupp granskat forskningsunderlaget kring andra än konsumenten (*Alkoholens andrahandsskador, rapport 2015/2016*).

Barn som anhöriga i familjer med missbruk har även varit föremål för forskning från exempelvis Uppsala universitet, CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) och CHESS (Centre for Health Equity Studies, ett samarbete mellan Stockholms universitet och Karolinska Institutet). Det finns även flera pågående forskningsprojekt.

År 2010 stärktes barns perspektiv i Hälso- och sjukvårdslagen (*HSL kapitel 5 §7*), vilket innebär att barn som anhöriga har lagstadgad rätt till information och stöd.

Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka, bildades 2008 som en samarbetsresurs för att utveckla anhängstöd, bland annat kring barn som anhöriga till vuxna med missbruk och psykisk ohälsa. Anhörigfrågorna har också synliggjorts i den allmänna debatten, bland annat tack vare massmedial uppmärksamhet och ett flertal organisationer som lyfter frågorna. Ett exempel är Vit jul-kampanjen, som drivs av Junis och övriga IOGT-NTO-rörelsen. Detta sammantaget har medfört ett ökat fokus på, och kunskap om, frågor som gäller barn i missbruksmiljö.

Barn i missbruksmiljö var länge helt osynliga i såväl forskning som samhällsdebatt. Barnläkaren Ingvar Nylander konstaterade i slutet av 1950-talet att sjukvården fick kontakt med ett antal barn vars symtom inte hade några medicinska förklaringar. Det visade sig att de ofta kom från psykosocialt belastade hem. I avhandlingen *Children of alcoholic fathers* (1960) beskrev han dessa barns problembild. Tjugo år senare undersökte Per-Anders Rydellius hur det hade gått för barnen i Nylanders studie. Bland annat hade ungefär en tredjedel utvecklat egna missbruksproblem, hälsan var sämre och kriminalitet var vanligare.

Margaret Corks bok *De glömda barnen* (1984) byggde på intervjuer med 115 barn. Samtliga hade minst en förälder med missbruksproblem och hade betydande svårigheter på flera områden.

Mycket har hänt sedan "de glömda barnen" upptäcktes, men även nya studier visar att det fortfarande finns sanning i det som skrevs i Alkoholpolitiska kommissionen (*SOU 1994:29*), om behovet av relevant utbildning hos personal inom barnhälsovård, förskola och skola: "Bristen

på kunskapsförmedling om anhörigproblematiken är anmärkningsvärd dels med tanke på omfattningen av problemet, dels mot bakgrund av de konsekvenser som bristande kunskap kan få för barn vars signaler eller beteende tolkas felaktigt”.

Hur många är barnen i missbruksmiljö?

Barn i missbruksmiljö är inte något exakt definierat begrepp. Olika forskning använder olika sätt att räkna. Ofta hänvisas till Statens folkhälsoinstituts (nuvarande Folkhälsomyndighetens) studie ”Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem” (*Ljungdahl m fl 2008*). I studien bedöms att omkring 20 procent av alla barn upp till 18 års ålder växer upp med ett riskabelt alkoholbruk hos minst en av föräldrarna. Detta innebar omkring 385 000 barn.

Enligt rapporten ”Skolelevers drogvanor 2017” (*Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN*) uppger var femte elev i årskurs 9 att de har upplevt att någon av föräldrarna någon gång druckit för mycket alkohol.

Andra studier har undersökt hur många barn som har föräldrar som är aktuella inom missbruks- och beroendevården (*Leifman m fl 2014*), respektive hur många barn som har föräldrar som vårdats på sjukhus för missbruks-/beroenderelaterade tillstånd respektive psykisk ohälsa (*Hjern & Manhica 2013*). Dessa studier kommer fram till ett lägre antal, omkring 100 000 barn. Den lägre siffran är inte oväntad, eftersom dessa studier är begränsade till barn som har föräldrar som faktiskt varit inlagda på sjukhus eller inom missbruks- och beroendevården. Hjern och Manhica gör bedömningen att cirka 17 procent av alla barn har någon förälder med ”indikation på missbruk”, och att det ”pekar åt samma håll” som Folkhälsoinstitutets beräkningar från 2008.

Internationella studier visar ungefär samma spännvidd som de svenska studierna.

Barnens svårigheter och behov

Barn i missbruksmiljöer är inte en enhetlig grupp, med samma svårigheter, problemnivå och behov. Men det finns gemensamma faktorer.

En forskningsöversikt, omfattande tio vetenskapliga studier (*Peleg-Oren & Teichman 2006*), visar att barn till föräldrar med missbruk/beroende har en ökad risk för ett spektrum av problem: känslomässiga, kognitiva, beteendemässiga och sociala. Risken blev större om föräldrarna inte enbart använde alkohol utan också narkotika.

Ett forsknings- och utvecklingsprojekt kring skolans förmåga att upptäcka och ge stöd till ungdomar som växer upp med missbruk, innehåller intervjuer där ungdomar beskriver att de har haft svårt att koncentrera sig

i skolan. Ungdomarna berättar även att de har varit våldsamma och destruktiva i skolan samt haft en omfattande frånvaro. (*Alexanderson m fl 2017*)

Att växa upp med missbruksrelaterade svårigheter i hemmet är en riskfaktor i en väv av risk- och skyddsfaktorer. Den totala risken ökar om flera riskfaktorer tillkommer (*Eiden m fl 2004; Fals-Stewart m fl 2004*). Olika skyddande faktorer kan på motsvarande sätt minska effekten av föräldrars missbruk. Det är väl känt att skolframgång är en skyddsfaktor (*Bremberg 2008; Fletcher m fl 2008*).

Konsekvenserna av den vuxnes missbruk finns kvar även då missbruket av någon anledning upphör. Missbruket kan ha påverkat barnets personlighet på djupet eller lett till psykiska problem. Svårigheterna finns kvar även sedan missbruket upphört, för vissa en lång tid därefter. (*Alexanderson, K. & Näsman, E., 2017*)

Hela gruppen av barn till föräldrar inom missbruks- och beroendevården borde ses som en riskgrupp, oavsett ålder och om de har tydliga problem eller ej. Det menar forskarna bakom en kartläggning av barn till föräldrar i missbruksmiljö om hur de mår och vilka som får stöd (*Leifman & Raninen 2014*). ”Man tappar i tid och agerar först när problemen blivit större, allvarigare och mer manifesta”, konstaterar de i rapporten.

Hur ser då stödet ut idag?

Insatsernas omfattning, tillgänglighet och effekt

Socialstyrelsen bedömde 1993 att det fanns ett tiotal pågående stödverksamheter i landet med 140 deltagande barn (*Socialstyrelsen 1993:18*). År 2010 bedömde Statens folkhälsoinstitut att omkring 20 procent av kommunerna hade någon form av stöd samt att stödgrupp var vanligast (*Statens folkhälsoinstitut 2010*). Även om studierna enbart är bedömnings- ar kan man ana att stödet ökade under början av 2000-talet. Junis har följt utvecklingen med en årlig enkät till samtliga kommuner sedan 2004. Resultaten av våra kommunenkäter bekräftar bilden att stödet har ökat.

CAN:s forskning (*Leifman & Raninen 2014*) visar att det i stor utsträckning gäller att bo i rätt län, där det finns strukturer och rutiner, för att få stöd. Det är dessutom främst de barn som själva har hunnit få problem som får stöd. Barn som har tydliga problem, exempelvis med att klara skolan eller är deprimerade, har fem gånger högre sannolikhet att få stödinsatser än de barn som inte har tydliga problem.

Av de svar vi har fått på Junis kommunenkät genom åren framkommer det att ett återkommande problem för dem som arbetar med stödgrupper är att rekrytera barn/ungdomar. En delförklaring till detta kan vi hämta i en undersökning från föreningen Maskrosbarn. Studien visar att många ungdomar tycker att det är svårt att hitta stödverksamheterna, att de ibland har namn som inte uppfattas som lockande samt att kopplingen

till socialtjänsten inte alltid uppfattas som något positivt (*Maskrosbarn 2011*).

Vad kan då sägas om effekten av stödet som ges? Kunskapen om effekter av stödgrupper och vissa andra insatser är otillräcklig, men pekar ändå mot att det är positivt för deltagarna (Larm 2012; Skerfving 2014). Enligt en intervjustudie med barn och ungdomar i missbruksmiljö upplevs deltagande i stödgrupper som övervägande positivt (*Alexanderson & Näsmän 2015*). Forskarna ser dock ett behov av metodutveckling och konstaterar att det är ett problem att stödgrupperna bara når ett fåtal av de barn som lever med missbruk.

Detta stöds av en kunskapsöversikt från Nationellt kompetenscentrum anhöriga, av utvärderade metoder och program för att ge stöd till barn och/eller förälder när en förälder är beroende av alkohol eller andra droger (*Järkestig, Berggren och Hansson 2016*). Kunskapsöversikten visar på behov av ytterligare forskning där program följs upp över tid samt studier i vilka barn och unga ges möjlighet att bidra med information.

Metod

Den här redovisade studien är en enkätstudie och omfattar Sveriges samtliga kommuner. Junis har genomfört samma studie årligen sedan 2004. Vissa förändringar har skett i frågornas utformning. Avsikten är att, med deskriptiv statistik samt med möjlighet till kvalitativa kommentarer, ge en lägesbild och urskilja tendenser.

Enkätens frågor har utgått från studiens syften. Det har bedömts angeläget att hålla nere antalet frågor, för att därigenom upprätthålla en hög svarsfrekvens. Frågorna har granskats av forskare inom området.

Fram till och med enkäten som gällde 2012 års verksamhet var frågorna inriktade på stödgrupper; från och med år 2013 frågas även om andra former av stöd. Enkäten har varit möjlig att fylla i på webben och på papper. Påminnelser har sänts upp till två gånger till de kommuner som inte har svarat. Förnyad kontakt har tagits med uppgiftslämnare i vissa fall, om svar varit inkompleta, svårtolkade eller starkt avvikit från tidigare års uppgifter.

Isamband med vissa frågor har det funnits möjlighet att lämna kommentarer. Dessa har tagits med i resultatanalysen.

Resultat

av kommunenkäten

Svarsfrekvensen i undersökningen som avser år 2017 är 67 procent. 194 av landets 290 kommuner har svarat. Nedan redovisas i korthet resultaten för respektive fråga som ställts i enkäten. Därefter följer en resultatdiskussion.

Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?

Majoriteten av kommunerna, 93 procent, uppger att de hänvisar till någon form av stödverksamhet. Det resultatet ligger på ungefär samma nivå som förra året, med en viss ökning. Elva kommuner uppger att de inte hänvisar till stöd, två kommuner svarar att de inte vet om stödverksamhet erbjuds.

Den övervägande delen av kommunerna hänvisar till verksamheter som drivs i kommunal regi. Det är ganska vanligt att flera kommuner samverkar om gruppverksamhet. Mindre kommuner anser ofta att det egna underlaget är för litet, men tillsammans med närliggande kommuner kan de ordna en verksamhet. Det förekommer också att verksamheten görs av en ideell organisation eller av en privat aktör. Kyrkan nämns ibland som en ideell samarbetspartner.

Vilken typ av stödverksamhet erbjöds under 2017 till barn och unga i familj med missbruksproblem? [DIAGRAM 1]

De som svarade ombads att rangordna de tre vanligaste åtgärderna.

För tredje året i rad anges stödsamtal vara den vanligaste stödformen (156). Likaså att den näst vanligaste är stödgrupp (139). Kontaktfamilj eller kontaktperson är också vanligt (86). Andra alternativ (till exempel familjegrupp, verksamhet inom elevhälsan och läger) är betydligt ovanligare. Möjligen ses de mera som komplement, det förefaller som om flera kommuner försöker hitta en kombination av insatser som kan passa individen.

Ungefär hur många barn har deltagit i stödverksamheten under 2017?

Enligt enkätsvaren från de 168 kommuner som besvarat frågan är det 2 648 barn som deltagit i stödverksamhet av något slag. Det är dock en uppgift som ska tolkas mycket försiktigt. Svaren på frågan om antalet deltagande barn visar på en stor osäkerhet. Vissa kommuner uppger ett exakt antal som deltagit i stödverksamhet, medan andra uppgiftslämnare inte har tillgång till uppgifter som möjliggör detta. Då ställs man inför valet att lämna en kvalificerad gissning eller intelämnat någon uppgift alls. Båda varianterna förekommer i materialet. Det är anmärkningsvärt att flera kommuner verkar sakna underlag för att kunna svara. Att känna till hur

DIAGRAM 1

Vilken typ av stödverksamhet erbjöds under 2017 till barn och unga i familj med missbruksproblem?

Fler svar möjliga

Uppgifter gällande år:

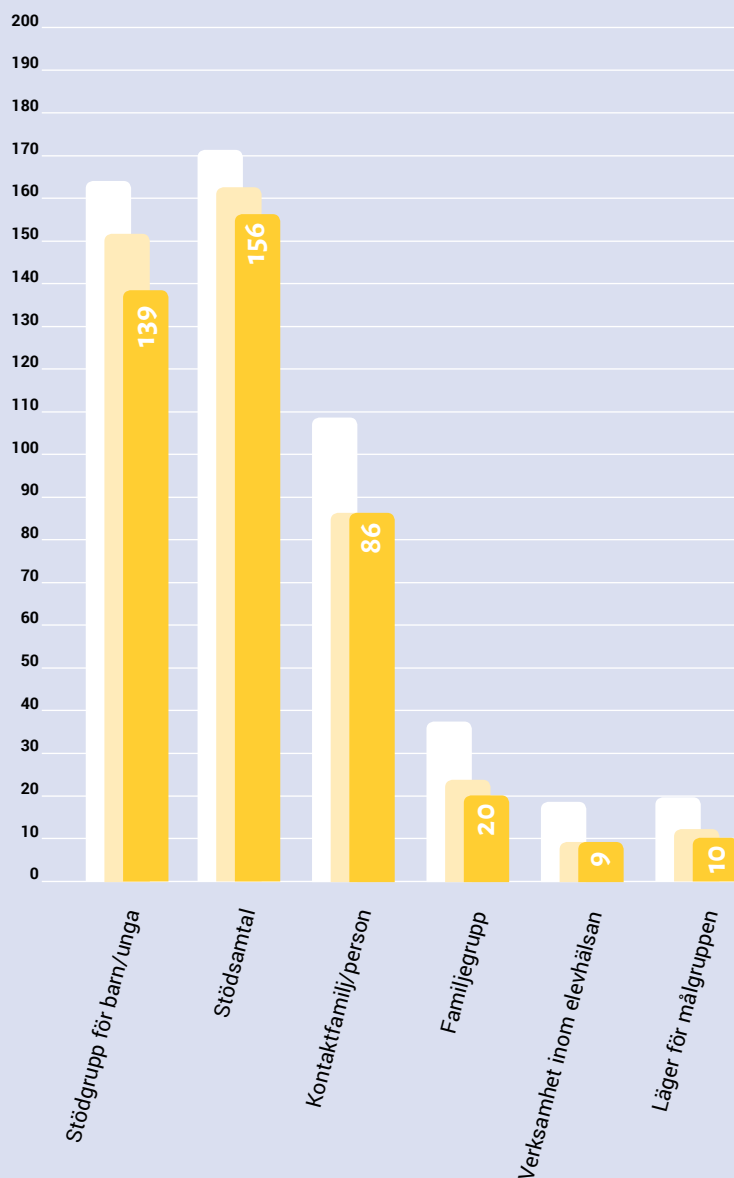
2015

2016

2017

Kontaktperson eller kontaktfamilj kan vara ett sätt att ge stöd åt barnen.

många barn och unga som nås av stödinsatser borde vara av intresse både för tjänstemän och kommunpolitiker.

En slutsats som kan dras utifrån svaren och kommentarerna är att minst 2 648 barn och unga har deltagit i stödverksamheten. Troligtvis är antalet något större. Årets sammanlagda antal är något högre än vad svaren visade föregående år (2 615), då svarsfrekvensen var högre, 75 procent mot årets 67 procent.

Hur får ni kontakt med de barn som vill/behöver delta i stödverksamhet? [DIAGRAM 2]

De som svarade ombads att rangordna de fem vanligaste kontaktvägarna.

De allra flesta kommunerna får kontakt med barnen genom socialtjänstens verksamhet, antingen den för barn (147) eller den för vuxna (121). Både kontakt genom skolan (132) och att enskilda vuxna söker kontakt med kommunen (101) är vanliga tillvägagångssätt.

Kontakt genom förskolan eller landstinget är ungefär lika vanligt. Mellan 46 och 49 kommuner har angett dessa alternativ. 29 kommuner uppger genom att barnet själva söker kontakt och 37 via polisen. Ännu mer ovanligt är kontakt via fritidshem eller föreningar.

DIAGRAM 2

Hur får ni kontakt med de barn som vill/behöver delta i stödverksamhet?

FLEK SVAR MOJICA

Uppgifter gällande år:

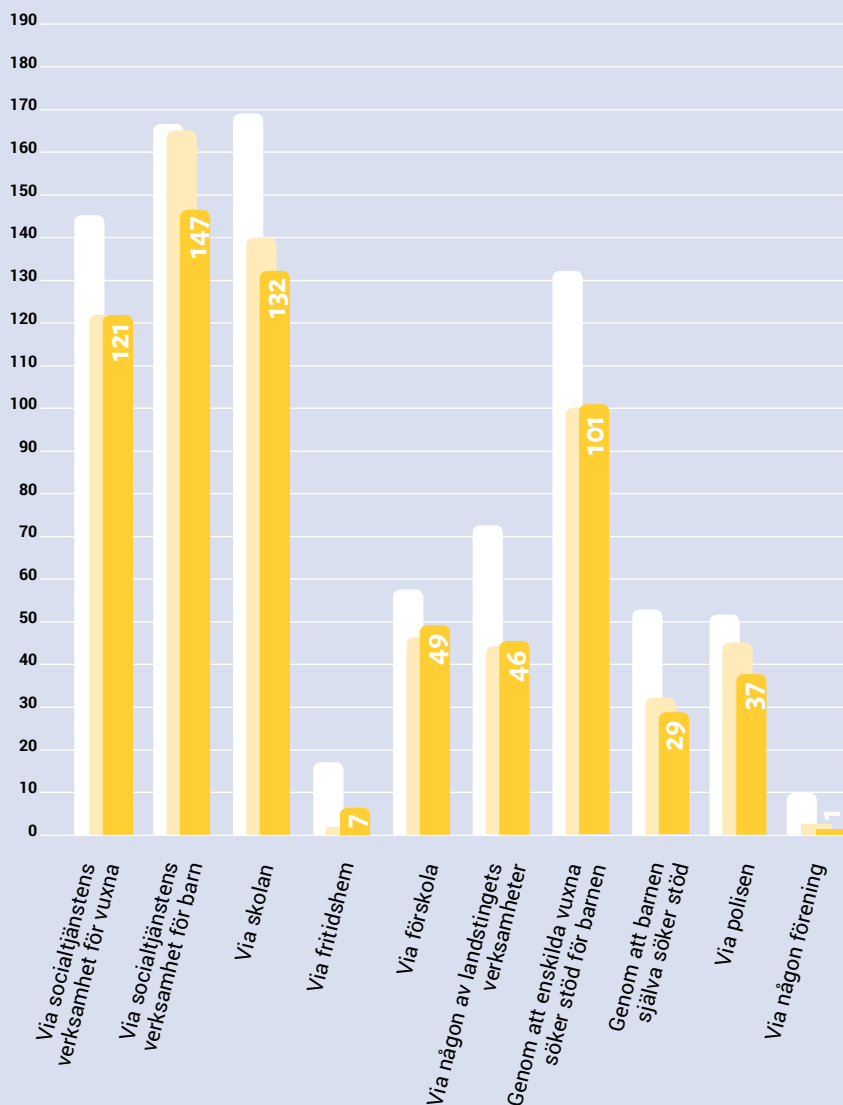
2015

2016

2017

Har det skett några förändringar i stödverksamheten under 2017?

Många av kommunerna berättar om olika former av förändringar. Dessa är både positiva och negativa, ur verksamhetens synvinkel.

Flera skriver om att personal har börjat, slutat eller fått mer utbildning och att det påverkat verksamheten.

Det finns flera exempel på kommuner som har kunnat öka antalet stödgrupper och ett par kommuner nämner att man nu kan erbjuda verksamhet till fler åldersgrupper. Några skriver att det är kö till verksamheten. Andra kommuner nämner att de har varit tvungna att minska antalet grupper eller ha uppehåll under 2017. Ytterligare andra säger att det är svårt att rekrytera till grupper och att enskilda samtal efterfrågas i större utsträckning.

Flera kommuner skriver om ökad satsning på familjer och anhöriga. Både vad det gäller gruppverksamhet och enskilda samtal. Även satsningar på föräldrastöd nämns.

Några kommuner skriver om mer samverkan med skolan och elevhälsan. Någon nämner förbättrad samverkan inom socialtjänsten, en annan kyrkan och en tredje öppenvården.

Endast en kommun skriver att man har satsat mer på att marknadsföra verksamheten.

Vilka tre åtgärder anser du är viktigast för att utveckla stödet till barn och unga i familjer med missbruksproblem? [DIAGRAM 3]

De som svarade ombads att rangordna de tre viktigaste åtgärderna.

De klart vanligaste svaren var ökad samverkan mellan kommunala instanser (124) och ökad informationsspridning (116). Mer ekonomiska resurser (85), politiska prioriteringar (79) och fler utbildade stödgruppsledare (70) är alternativ som av många kommuner anges som den tredje viktigaste åtgärden. Resultatet har legat på ungefär samma nivå sedan 2014 då frågan infördes i enkäten.

DIAGRAM 3

Vilka tre åtgärder anser du är viktigast för att utveckla stödet till barn och unga i familjer med missbruksproblem?

FLER SVAR MÖJLIGA

Uppgifter gällande år:

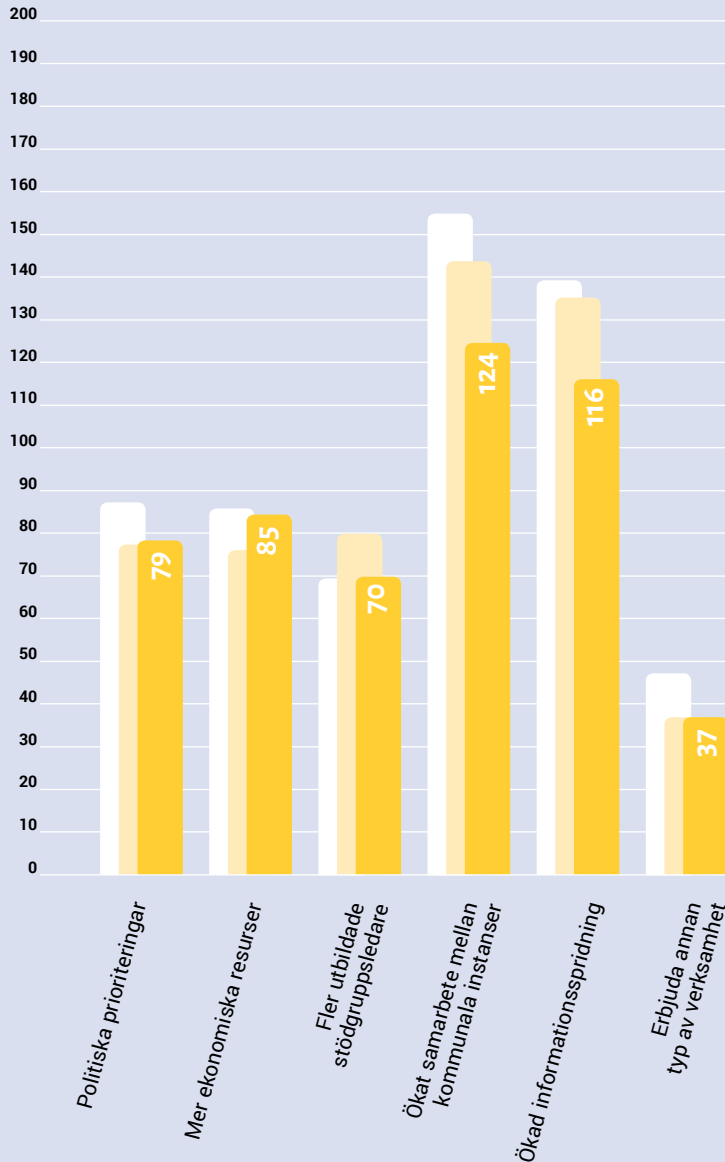
2015

2016

2017

Diskussion

I detta avsnitt relateras resultaten till tidigare kunskap inom området.

Metoddiskussion

Majoriteten av kommunerna har valt att svara via ett webbformulär medan några har valt att svara på en pappersenkät. Flertalet av kommunerna ger svar som både är lätta att tolka och som verkar välgrundade.

I de fall där kommunerna uttrycker svårighet med att besvara enkäten så verkar det mer handla om att man har bristande underlag för att kunna ge ett rättvisande svar om sin verksamhet än om till exempel tekniska problem. Det verkar också som att många har svårt att besvara frågorna som kräver en rangordning av olika alternativ. Det kanske helt enkelt är svårt att välja, underlag saknas eller att prioriteringen uppfattas som besvärlig.

VISSA KOMMUNER ANGER exakta siffror på barn som deltar i stödgruppsverksamhet och/eller får enskilda stödsamtal relaterat till just missbruksproblematik i hemmet. Andra förtydligar att deras angivna siffra gäller barn som erhåller beslutade insatser från socialtjänsten, där det finns vetenskap om att det förekommer missbruk i familjen.

Andra påpekar att ingen statistik förs, eller anger en uppskattad siffra på de barn som totalt har haft kontakt med socialtjänstens barn- och ungdomsenhet. Flera tar även upp att familjerna kan ha en komplex problematik där missbruk kan vara en del.

SVÅRIGHETERNA ATT BESVARA frågorna kan anses intressanta i sig. Det kan naturligtvis ha att göra med brister i hur frågorna är formulerade. Möjligen speglar det även att vissa kommuner inte har någon egentlig överblick över stödinsatserna till barn i missbruksmiljöer.

Naturligtvis innebär det en svårighet i tolkningen och värderingen av uppgifterna när sådana skillnader redovisas. Enda sättet att eliminera denna svårighet förefaller vara att avstå från vissa frågor, exempelvis om antalet barn som får stöd. Men just detta är ju en väsentlig del av syftet med undersökningen.

Resultatdiskussion

Vi är medvetna om att kommunerna troligtvis tolkar, eller väljer att svara på, våra frågor något olika. Inte minst gäller det vilken typ av stöd som erbjuds och hur många som har deltagit i stödverksamheten. Det blir tydligt att de kommuner som har svarat på enkäten har olika sätt att jobba med dessa barn, både när det gäller former för stöd och när det gäller statistik.

Utifrån enkätsvaren kan vi inte avgöra om det finns skillnader i effekt om stödet sker i en stödgrupp eller i annan form av insats från socialtjänsten. Vi kan utgå ifrån att de barn som deltar i stödgrupper eller stöd-samtal riktade till barn i missbruksmiljö, får kunskap om missbruk och även ges möjlighet att prata om sina upplevelser av detta. I vilken utsträckning samma möjlighet ges till de barn som nås av övrig kontakt och/eller insatser från socialtjänsten kan vi inte avgöra utifrån enkätsvaren.

Det är dock viktigt att påpeka att även om barn kan leva med en komplex familjesituation så behöver barnen få prata även om själva missbruket, om ett sådant finns.

SOCIALTJÄNSTLAGENS ANDA är att alla ska få den hjälp de behöver och att socialtjänsten ska träda in när andra parter inte fyller dessa behov. Från 1998 finns också ett tydligt barnperspektiv i lagen, och barnets intresse ska gå före den vuxnes. Frågan är om alla kommuner har organiserat verksamheten så att detta uppfylls?

En del tycker att enkätfrågorna är svåra att besvara, och utan att ifrågasätta detta kan vi konstatera att barnen och ungdomarna med dessa svårigheter fortfarande i hög grad är osynliga för de instanser som kan, och ska, ge dem stöd. Det är knappast en tillfredsställande situation. Hur ska chefer och politiker kunna fatta beslut om en verksamhet där varken behov, insatser eller resultat är synliga eller anses gå att redovisa?

NÅGRA KOMMUNER MENAR att det är svårt att driva stödgrupp eftersom deras kommun har så få invånare. Samtidigt finns det andra kommuner med betydligt färre invånare som har fungerande gruppverksamhet eller vill starta grupp eftersom man ser att behovet finns. Variationerna i antalet barn som får stöd kan inte förklaras med kommunernas storlek. Det verkar helt enkelt som om vissa kommuner hittat sätt att rekrytera deltagare på, medan andra inte gjort det.

Det finns kommuner som samverkar kring stödgruppsverksamhet, vilket kan vara ett sätt att kunna erbjuda stöd. Av svaren att döma tycks det som att de kommuner som hänvisar till exempelvis länsgemensam verksamhet har svårt att svara på hur många barn från den egna kommunen som har deltagit. Här är det värt att betona att även om barnen deltar i en stödgruppsverksamhet som rent fysiskt äger rum i en annan kommun, har den egna kommunen fortfarande lika stort ansvar för att barnen som medborgare får det stöd de har rätt till. Några kommuner kommenterar även att de har gemensamma stödgrupper för barn med olika stödbehov, som skilda föräldrar, psykisk ohälsa och liknande. Det är positivt att barnen får stöd, men även här är det viktigt att poängtera hur viktigt det kan vara för barnen att de får prata specifikt om alkohol och andra droger.

Det är värdefullt att kunna göra så tidiga stödinsatser som möjligt.

Sedan Socialstyrelsens första försök att bedöma omfattningen av stödinsatser i början av 1990-talet har en betydande utveckling skett. Även i kommentarerna till svaren i vår enkät märks en vilja till fortsatt utveckling, även om flera respondenter påpekar att exempelvis personalomsättning, ekonomi och politisk vilja kan begränsa möjligheterna att starta ny eller utveckla befintlig stödverksamhet.

PÅ LÅNG SIKT HAR antalet barn i olika former av stöd ökat. De senaste åren har antalet legat mellan 2 000 och 3 000 barn och unga. Detta bör ställas i relation till det antal barn som kan behöva stöd. Det har bedömts att omkring 400 000 barn växer upp i familjer med riskabel alkoholkonsumtion. En annan beräkning säger att det finns cirka 100 000 barn som har föräldrar som har varit inlagda på sjukhus eller fått behandling inom missbruks- och beroendevården (Raninen & Leifman, 2014). För

dem är en stödsinsats med all säkerhet starkt motiverad. Barnen som finns i dessa familjer tillhör de barn som är ”kända” av vården och/eller socialtjänsten, i och med att deras föräldrar fått vård.

De barn som idag nås av stödverksamhet är med andra ord mycket få, sett till behovet.

Problemen för barnen tenderar att förvärras med stigande ålder, vilket innebär att det är viktigt och värdefullt att kunna göra så tidiga stödsinsatser som möjligt. Sannolikt finns även samhällsekonomiska vinster att göra på det, vid sidan av de mänskliga.

Mörkertalen är stora när det gäller missbruk, och de som är anhöriga i familjer med missbruk. Barn i missbruksmiljö lär sig att dölja sina hemförhållanden. Att söka hjälp, oavsett om det gäller en kontakt med en lärare, en stödgrupp eller socialtjänsten, är för de allra flesta ett stort steg att ta. Det kan därför vara en svår uppgift för omgivningen att bedöma hur allvarlig situationen verkligen är för ett barn, och vilka stödbehoven är.

Vi kan dock anta att *a)* det stöd som idag erbjuds är av otillräcklig omfattning sett till antalet barn i missbruksmiljö, *b)* vi bör utveckla fler former för stöd till dessa barn.

UNDER DE ÅR SOM Junis enkät har genomförts kan vi märka att medvetenheten har ökat när det gäller behovet av stöd till barn som växer upp med missbruk. Om utvecklingen på det sättet går framåt är det extra angeläget att utveckla metodiken i arbetet. Utifrån forskningen (*se bakgrundsdel*) förefaller några aspekter mer väsentliga att utveckla:

- Rekryteringen av deltagare till verksamheterna är problematisk. Här kan ökad samverkan vara en nyckel.
- Barns delaktighet. Barnen måste komma till tals för att insatserna ska stämma överens med behoven. Insatser som är lättillgängliga och attraktiva för målgruppen bör utvecklas och spridas.
- Ett familjeorienterat arbetssätt kan sannolikt ha en god effekt. Fortsatt satsning på detta och studier av kombinationer av insatser för barn och vuxna är önskvärt.
- En stark skyddseffekt är att klara skolan. Samverkan mellan skola och socialtjänst behöver utvecklas.
- Skolan är en viktig arena för att upptäcka dessa barn, ge dem stöd i skolan samt bidra till rekrytering till olika stödverksamheter. För att uppnå detta behöver medvetenheten i skolan öka.
- Det finns ett fortsatt stort behov av forskningsbaserad kunskap om stödverksamhet och erfarenhetsutbyte kring exempelvis lyckad rekrytering till stödgrupper. Utvärderingar om insatsernas effekt är också önskvärd.

Rekryteringen av deltagare till olika former av stöd verkar vara den sva-

Vuxenvärlden behöver visa
barnen att de får lov att
prata om alkohol.

gaste länken i kedjan. Om en verksamhet inte lyckas rekrytera deltagare hjälper det inte hur bra den är. Samtidigt är det värt att påpeka att på vissa håll är det köer till stödgrupperna. Det förefaller väsentligt att utveckla just detta område, exempelvis i form av spridande av goda erfarenheter av lyckad rekrytering samt forskningsbaserad kunskap inom området.

En viktig förutsättning för att som barn själv kunna söka stöd, är att känna till att stödverksamheten överhuvudtaget existerar. Junis kommunenkät försöker inte ge svar på hur tillgängligt stödet är, sett ur barnets eget perspektiv. Men det vore intressant att ta reda på hur tillgängligheten skiljer sig åt mellan landets kommuner.

DET FINNS ANLEDNING att fråga sig i vilken utsträckning socialtjänsten har rutiner som faktiskt synliggör barnen. Får exempelvis de vuxna som kommer till socialtjänstens missbruksenhet frågan om de har barn? I vilken utsträckning får de barn som är föremål för utredning, oavsett anledning, frågor som kan ge svar på om det förekommer missbruk i familjen? Om frågorna inte ställs är det svårt att få svar på dem.

Psykologen Frid Hansen vid norska Borgestadskliniken påpekar att alla som kommer i kontakt med barn med exempelvis oro, koncentrations- och inlärningssvårigheter bör ta upp frågor om alkoholvanor. Vuxenvärlden behöver visa barnen att de får lov att prata om alkohol. Om utredare inte uppmärksammar missbruket så fortsätter barnet att leva i en situation där det far illa.

I en intervjustudie med ungdomar som har haft kontakt med socialtjänsten säger 80 procent av ungdomarna att de inte har fått berättat för sig vad deras förälder har för sjukdom, diagnos eller problematik (*Maskrosbarn 2012*). En annan studie visar att socialtjänstens vuxenenhet samt barn- och ungdomsenhet jobbade i ”parallella stuprör” och kunde utreda samma familj, ovetandes om varandra, och att systematiskt samarbete saknades (*Alexanderson & Jess 2015*).

DET HANDLAR ÄVEN OM hur frågorna ställs. I det förändringsarbete som initierats av Nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården framkom det att socialsekreterarna upplevde att de har ett stort behov av utbildning i hur man samtalar med barn, eftersom det var något de inte fick lära sig under socionomutbildningen.

Även i vår enkät kommenterar en kommun behovet av att bli bättre på att just ställa frågor om missbruk, i syfte att upptäcka de barn som kan vara i behov av stödinsatser. Det är av stor vikt att blivande socionomer får utbildning om barn i missbruksmiljö för att fler barn ska uppmärksammas och få stöd i god tid. De socionomer som är ute i verksamheten behöver löpande få fortbildning.

Tröskeln till att få stöd behöver bli betydligt lägre än vad den är idag.

BARN I MISSBRUKSMILJÖ är, precis som andra människor, olika. Exempelvis tilltalas inte alla av eller upplever sig bli hjälpta av gruppen som stödform. Där kan till exempel stöd via digitala kanaler vara en framkomlig väg att gå, åtminstone som ett första steg. Tröskeln till att få och hitta stöd behöver bli betydligt lägre än vad den är idag.

När barnen inte kommer till tals tenderar utformningen av insatser att passa dåligt med de problem som kommit fram (Heimer, Näsman, Palme 2017). Barns delaktighet är nödvändig för att kunna stödja barn och deras föräldrar på rätt sätt, konstateras det i slutrapporten från Nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården (Grefve 2017). I en tidmätning visar det sig att utredande socialsekreterare ägnar i genomsnitt endast tio minuter per arbetsdag åt direkta möten med barn och unga som är berörda av en utredning. Detta är för lite tid för att skapa en relation mellan socialsekreterare och barn. Förhoppningsvis fortsätter förbättringsarbetet för att öka barns och ungdomars delaktighet, även när det gäller stödformer för barn i missbruksmiljö. Här finns det lärdomar att ta del av från exempelvis organisationen Maskrosbarns projekt

kring så kallat medskapande, där ungdomarnas erfarenheter tagits tillvara när det gäller att ta fram verktyg och metoder för att utveckla stödet.

I kommentarerna på vår enkät tas familjeorienterat arbetssätt upp som exempel på viktiga sätt att förbättra stödet för barnen. Det beskrivs hur handläggare för barn respektive vuxna har ett nära samarbete. När en förälder missbrukar påverkas hela familjen, och det borde därför vara naturligt att även stödet vänder sig till hela familjen. Det vore positivt om den sortens arbetssätt utvecklas och även blir föremål för mer forskning.

Samtidigt finns det behov av att se att barn och ungdomar kan behöva stöd på egen hand. Detta tas också upp från kommunernas sida. Att barn kan få en stödinsats utan förälders medgivande är ett sätt att försäkra sig om barnets rätt till insats. Det är också viktigt att ha i åtanke att det som är bra för föräldern inte automatiskt är bra för barnet.

Det utvecklingsarbete som sker på flera håll kring ett ökat familje- och barnperspektiv inom socialtjänst och missbruksvård känns därför mycket angeläget. Erfarenheter och lärdomar från detta är intressant att fortsätta ta del av.

ÖKAD SAMVERKAN INOM kommunen lyfts av 124 kommuner som viktigast för att utveckla verksamheten. Samverkan har tagits upp som viktigaste åtgärd i vår enkät under flera år och vår förhoppning är att detta också är något som sker i verksamheten. Eftersom kommunerna fortsätter att lyfta behovet tolkar vi det som att det även framöver finns en hel del kvar att göra. Kanske är bland annat den typen av samverkan vägen till att fler barn ska få det stöd de behöver. Vi har genom åren sett flera exempel där samverkan mellan elevhälsan, övrig skolpersonal och socialtjänsten lett till att fler får stöd.

116 kommuner svarar att det behövs ökad informationsspridning. Flera kommuner har satsat på information i skolan och det anges i år vara det näst vanligaste sättet att nå barnen (*se diagram 2*). En kommun berättar i en kommentar att de använder sig av Facebook för att sprida information. Med tanke på barns och ungdomars användande av sociala medier borde det vara intressant för fler att använda dessa verktyg för att sprida kunskap om stödverksamhet och få kontakt med unga.

Skolan är en plats där de flesta barn vistas. Det är även i skolmiljön som många av konsekvenserna av missbruk i familjen kan bli tydliga för de vuxna som möter barnen. Skola och förskola skulle i betydligt större utsträckning än idag kunna vara en arena för att nå barn med information om stödverksamhet. Barn som far illa kan även ha behov av särskilt stöd under sin skolgång. Vuxna i skola och förskola har en central roll för att upptäcka de barn som behöver stöd. Barn i förskoleåldern är

på många sätt väldigt utlämnade till ett begränsat antal vuxna. Förskolepersonalen kan vara de enda vuxna utanför familjen som de möter återkommande, vilket innebär att förskolepersonalen har ett stort ansvar för att agera om de känner oro för ett barn. Här finns det behov av kompetensutveckling och löpande fortbildning. Det är av stor vikt att ge blivande lärare grundläggande kunskap om problematiken. Junis undersökningar av grundläraurutbildningen samt förskolläraurutbildningen (*Zetterqvist 2017*) visar att väldigt få blivande grundskollärare och förskollärare får undervisning om barn i familjer med missbruk. Eftersom problem i familjen även kan påverka skolresultatet är detta särskilt anmärkningsvärt. Att pedagoger har kunskap om missbruksproblematik skapar förutsättningar för fler barn att klara skolan.

VI HAR PÅ REDAKTIONELL plats i den här rapporten berättat om en pilotstudie med utökade frågor för hälsosamtal kring psykosociala risker (*se sidan 6*). Resultaten är positiva och det finns all anledning att följa de fortsatta studier och satsningar som görs för att utveckla elevhälsan och möjliggöra tidig upptäckt.

ALLA SOM ARBETAR MED barn och unga har en lagstadgad skyldighet att samverka för att ge stöd till barn i utsatta situationer. Bestämmelserna finns bland annat i socialtjänstlagen, skollagen och hälso- och sjukvårdslagen. Regeringen har givit Statens skolverk och Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans genomföra ett treårigt utvecklingsarbete som ska syfta till att förbättra samverkan mellan elevhälsan, hälso- och sjukvården och socialtjänsten så att barn och unga får tidiga och samordnade insatser.

Resultatet av Junis enkät visar tydligt att behovet av samverkan är fortsatt stort, och vi ser positivt på det utvecklingsarbete som sker. Junis vill fortsätta att delta i samtalet om hur stödet till barn i utsatta familjesituationer ska kunna förbättras.

Det är också viktigt att se att det är missbruket hos den vuxne som får konsekvenser för barn. Här krävs åtgärder som minskar vuxnas drickande – för barnens skull.

Läs mer: Mer utförliga svar från kommunerna kan läsas på www.junis.org/rapporter. Där finns även tidigare års rapporter.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast i tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017		2015	2016	2017		2015	2016	2017
Upplands Väsby kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		–	5	–
Vallentuna kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar		9	10	Ej svar
Österåkers kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar		5	–	Ej svar
Värmdö kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		10	2	10
Järfälla kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp		13	10	8
Ekerö kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Stödsamtal	Ej svar	Ej svar		–	Ej svar	Ej svar
Huddinge kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp		Ej svar	20	24
Botkyrka kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	20	175
Salem kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		4	–	10
Haninge kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		13	45	40
Tyresö kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Stödsamtal	Ej svar	Ej svar		20	Ej svar	Ej svar
Upplands-Bro kommun	Vet ej	Ej svar	Ja		–	Ej svar	Stödsamtal		–	Ej svar	3
Nykvarns kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		10	–	21
Täby kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		–	8	15
Danderyds kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar		16	5	Ej svar
Sollentuna kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Stockholms stad ¹⁾	Ej svar	Ej svar	Ja		Ej svar	Ej svar	Stödsamtal		Ej svar	Ej svar	17

1) Gäller svar från 3 av 14 stadsdelar.

STOCKHOLMS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året?				Ungefär hur många barn har deltagit under året?			
	2015	2016	2017		2015	2016	2017		2015	2016	2017	
Södertälje kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp		29	45	–	
Nacka kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Stödsamtal	Ej svar	Ej svar		25	Ej svar	Ej svar	
Sundbybergs stad	Ej svar	Nej	Ej svar		Ej svar	–	Ej svar		Ej svar	–	Ej svar	
Solna stad	Ja	Ja	Ej svar		Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar		0	6	Ej svar	
Lidingö stad	Ja	Ja	Nej		Stödgrupp	Stödgrupp	–		12	5	–	
Vaxholms stad	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar		–	4	Ej svar	
Norrälje kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Kontaktfam./pers.		17	20	20	
Sigtuna kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		10	12	10	
Nynäshamns kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		5	10	14	
Håbo kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		40	30	40	
Älvkarleby kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	5	3	
Knivsta kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Stödsamtal	Ej svar	Ej svar		7	Ej svar	Ej svar	
Heby kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödgrupp	Ej svar	Kontaktfam./pers.		–	Ej svar	1	
Tierps kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar	
Uppsala kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar		40	115	Ej svar	
Enköpings kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal		–	5	7	
Östhammars kommun	Ej svar	Ej svar	Ja		Ej svar	Ej svar	Stödsamtal		Ej svar	Ej svar	4	

UPPSALA LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Vingåkers kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	7	Ej svar
Gnesta kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	5
Nyköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	63	85	29
Oxelösunds kommun	Ja	Nej	Ej svar	Stödsamtal	–	Ej svar	5	–	Ej svar
Flens kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	10	Ej svar
Katrineholms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	–	Stödgrupp	20	13	15
Eskestuna kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	18	18	18
Strängnäs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	8	5	12
Trosa kommun	Nej	Ja	Nej	–	Stödsamtal	–	–	0	–
Ödeshögs kommun	Nej	Ja	Ja	–	Stödsamtal	Familjegrupp	–	9	–
Ydre kommun	Nej	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar
Kinda kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	15	15
Boxholms kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Familjegrupp	Ej svar	Ej svar	8	Ej svar	Ej svar
Åtvidabergs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	17	19	15
Finspångs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	10	14	10
Valdemarsviks kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	5	Ej svar	Ej svar
Linköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	220	225	180

SÖDERMANLANDS LÄN

ÖSTERGÖTLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Norrköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	63	50	62
Söderköpings kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	–	15	Ej svar
Motala kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	36	18
Vadstena kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	6	8	5
Mjölby kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	20	33
Aneby kommun	Ja	Ja	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Stödgrupp	Ej svar	5	3	Ej svar
Gnosjö kommun	Nej	Nej	Ja	–	–	Stödgrupp	–	–	–
Mullsjö kommun	Ja	Vej ej	Ja	Stödsamtal	–	Stödgrupp	5	–	3
Habo kommun	Ja	Nej	Ja	Stödsamtal	–	Stödsamtal	1	–	3
Gislaveds kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	–	Stödgrupp	Ej svar	25	10
Vaggeryds kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	–	Ej svar	17	7	Ej svar
Jönköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Familjegrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	20	25	15
Nässjö kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	–	Stödgrupp	Ej svar	8	10
Värnamo kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	4
Sävsjö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	–	1	3
Vetlanda kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödgrupp	–	Ej svar	15
Eksjö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	–	Stödgrupp	–	–	7
Tranås kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	30	30	Ej svar

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017		
Uppvidinge kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	7	Ej svar		
Lessebo kommun	Ja	Ja	Ja	Kontaktjänst./pers.	Stödsamtal	Stödsamtal	–	–	–		
Tingsryds kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	2	7		
Alvesta kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar		
Älmhults kommun	Ja	Ej svar	Nej	Stödgrupp	Ej svar	–	–	Ej svar	–		
Markaryds kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	–	–	0		
Växjö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	5	16	50		
Ljungby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	–	Stödgrupp	25	20	8		
Högsby kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	10	–		
Torsås kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar		
Mörbylånga kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar		
Hultsfreds kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	8	4	10		
Mönsterås kommun	Nej	Ja	Ej svar	–	Stödsamtal	Ej svar	–	10	Ej svar		
Emmaboda kommun	Ja	Nej	Ja	Stödsamtal	–	Stödsamtal	4	–	3		
Kalmar kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	6	–	11		
Nybro kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar		
Oskarshamns kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	30	30		

KRONOBERGS LÄN

KALMAR LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Västerviks kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	25	4	5
Vimmerby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	–	3	20
Borgholms kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	4	5	Ej svar
Gotlands kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	6	22	36
Olofströms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	8	5	78
Karlskrona kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	5
Ronneby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	4	6	4
Karlshamns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	7	–	38
Sölvesborgs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	0	6	10
Svalövs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	13	28	8
Staffanstorps kommun	Ja	Ja	Ja	Familjegrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	6	29	25
Burlövs kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	5	6	Ej svar
Vellinge kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Östra Göinge kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	6	9
Örkellunga kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	50	10	7
Bjuvs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	10	Ej svar	5
Kävlinge kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	10	4	5

BLEKINGE LÄN → SKÅNE LÄN
GOTLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017		
Lomma kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	8	7	9		
Svedala kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	10	Ej svar	Ej svar		
Skurups kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	12	8	10		
Sjöbo kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	11	7	9		
Hörby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	–	20	20		
Hörs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	5	2	10		
Toneililla kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	1	Ej svar		
Bromölla kommun	Ja	Ja	Ja	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	Stödgrupp	5	3	7		
Osby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	12	5	8		
Perstorps kommun	Ej svar	Vej ej	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar		
Klippans kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	25	15	9		
Åstorps kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	8	Ej svar		
Båstads kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	–	2		
Malmö stad	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	–	–	–		
Lunds kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	12	8	Ej svar		
Landskrona stad	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal	20	Ej svar	30		
Helsingborgs stad	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	–	Stödgrupp	90	–	10		

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. Tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Höganäs kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	6	5	Ej svar
Eslövs kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	–	Ej svar	17	10	Ej svar
Ystads kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	11	20	Ej svar
Trelleborgs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	16	16	12
Kristianstads kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	8	8	Ej svar
Simrishamns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	21	30	23
Ängelholms kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	20	Ej svar	Ej svar
Hässleholms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	–	50	48
Hylte kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Kontaktäm./pers.	Stödsamtal	4	10	7
Halmstads kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	15	Ej svar	20
Laholms kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	8	Ej svar	Ej svar
Falkenbergs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	51	42	14
Varbergs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	15	50	15
Kungsbacka kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	20	20	23
Härnäs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	12	11	9
Partille kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	35	34	3
Öckerö kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	8	Ej svar	Ej svar

HALLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjöds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016	2017
Stenungsunds kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Tjörns kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	10	Ej svar	24	Ej svar	24
Orust kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	–	3	Ej svar	0	Ej svar	0
Sotenäs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Kontaktfram./pers.	6	5	5	5	5
Munkedals kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	1	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Tanums kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	0	Ej svar	0
Dals-Eds kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	11	10	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Färgelanda kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Åle kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	60	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Lerums kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Vårgårda kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Kontaktfram./pers.	Stödsamtal	10	–	0	–	0
Bollebygdskommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	8	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Grästorps kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	–	Ej svar	1	2	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Essunga kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Karlsborgs kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Gullspångs kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Tranemo kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	3	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar

— VÄSTRA GÖTALANDS LÄN —

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017		2015	2016	2017		2015	2016	2017
Bengtstors kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Kontaktfram./pers.		15	15	5
Melleruds kommun	Ja	Nej	Ja		Stödsamtal	–	Stödsamtal		0	–	5
Lilla Edets kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Kontaktfram./pers.	Ej svar	Ej svar		10	Ej svar	Ej svar
Marks kommun	Ej svar	Ej svar	Ja		Ej svar	Ej svar	Kontaktfram./pers.		Ej svar	Ej svar	–
Svenljunga kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp		3	7	15
Herrljunga kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Vara kommun	Ej svar	Ej svar	Nej		Ej svar	Ej svar	–		Ej svar	Ej svar	–
Götene kommun	Nej	Ej svar	Ej svar		–	Ej svar	Ej svar		–	Ej svar	Ej svar
Tibro kommun	Ej svar	Ja	Ej svar		Ej svar	Stödgrupp	Ej svar		Ej svar	6	Ej svar
Töreboda kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		–	1	4
Göteborgs stad ²	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		10	43	–
Mölnåls kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp		–	10	15
Kungälv kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp		8	Ej svar	30
Lysekils kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar		10	5	Ej svar
Uddevalla kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Strömstads kommun	Nej	Nej	Nej		–	–	–		–	–	–
Vänersborgs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		24	28	10

2) 2017: gäller alla stadsdelar. 2016: gäller 4 av 10 stadsdelar. 2015: gäller 5 av 10 stadsdelar.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017		
Trollhättans stad	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	32	39	45		
Alingsås kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	30	30	30		
Borås stad	Ja	Nej	Ja	Stödsamtal	–	Stödsamtal	–	–	–		
Ulricehamns kommun	Nej	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar		
Åmåls kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	4	Ej svar		
Mariestads kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	–	Ej svar	–	–	Ej svar		
Lidköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	21	7	5		
Skara kommun	Nej	Ja	Ej svar	–	Stödgrupp	Ej svar	–	–	Ej svar		
Skövde kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	0	7	10		
Hjo kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	–	Stödsamtal	–	0	10		
Tidaholms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	–	Stödsamtal	5	–	5		
Falköpings kommun	Ej svar	Vej ej	Vet ej	Ej svar	–	–	Ej svar	–	–		
Kils kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar		
Eda kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	35	17		
Torsby kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	5	–	Ej svar		
Storfors kommun	Nej	Ja	Ja	–	Elevhälsan	Stödgrupp	–	6	0		
Hammarö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	7	8	0		

VÄRMLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017		2015	2016	2017		2015	2016	2017
Munkfors kommun	Ja	Nej	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	–	Ej svar	Ej svar	1	–	Ej svar
Forshaga kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Grums kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	–	0	6
Årjängs kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	0	6
Sunne kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	13	6	0
Karlstads kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	12	5	25
Kristinehamns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Elevhälsan	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	8	9
Filipstads kommun	Ja	Ja	Ja	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	–	4	10
Hagfors kommun	Ja	Nej	Ja	Stödsamtal	–	–	–	–	–	–	0
Arvika kommun	Ja	Ja	Nej	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	–	–	15	16	–
Säffle kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	10	18	12
Lekebergs kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	5	Ej svar	Ej svar
Laxå kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Kontaktfam./pers.	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	10	5	Ej svar
Hallsbergs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Kontaktfam./pers.	4	Ej svar	10
Degerfors kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	10	10	2
Hällefors kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	2	0	0
Ljusnarsbergs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	2	Ej svar	2

ÖREBRO LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017		
Örebro kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	99		107	
Kumla kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	6	4		4	
Åsersunds kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	4	3		6	
Karlskoga kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	35		32	
Nora kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	5		17	
Lindesbergs kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar		Ej svar	
Skinnskattebergs kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	3		Ej svar	
Surahammars kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	0	5		10	
Kungsörs kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar		–	
Hallstahammars kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	
Norbergs kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp	Ej svar	1		1	
Västerås stad	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp	Ej svar	20		100	
Sala kommun	Nej	Nej	Ja	–	–	Kontaktfram./pers.	–	–		10	
Fagersta kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	5	5		5	
Köpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	6	5		4	
Arboga kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	5	8		12	

VÄSTMANLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Vansbro kommun	Ja	Ja	Nej	Stödsamtal	Familjegrupp	–	4	5	–
Malungs kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar
Gagnefs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Familjegrupp	Stödsamtal	0	10	5
Leksands kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Familjegrupp	Stödgrupp	10	10	6
Rättviks kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	6	2
Orsa kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	–	Stödsamtal	Ej svar	4	6
Ålvdalens kommun	Nej	Nej	Ej svar	–	–	Ej svar	–	–	Ej svar
Smedjebackens kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	12	Ej svar
Mora kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	0	5
Falu kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	18	27	20
Borlänge kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	13	13
Sätters kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	8	10	10
Hedemora kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Avesta kommun	Ja	Ja	Ja	Kontaktäm./pers.	Stödsamtal	Stödgrupp	5	15	11
Ludvika kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	26	12	Ej svar

DALARNAS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Ockelbo kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	0	2	2
Hofors kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	3	0
Ovanåkers kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	–	15	2	–
Nordanstigs kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	9	Ej svar	Ej svar
Ljusdals kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	5	5	Ej svar
Gävle kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	33	20	Ej svar
Sandvikens kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	15	6	35
Söderhamns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	16	10	6
Bollnäs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	15	12	9
Hudiksvalls kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	24	15	10
Ånge kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	8	6	4
Timrå kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp	Ej svar	20	10
Härnösands kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	12	20	5
Sundsvalls kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	40	16	30
Kramfors kommun	Nej	Ja	Ja	–	Stödsamtal	Stödsamtal	–	4	56
Sollefteå kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	–	–	Ej svar
Örnsköldsviks kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal	10	Ej svar	23

GÄVLEBORGS LÄN

VÄSTERNORRLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017		2015	2016	2017		2015	2016	2017
Ragunda kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	–	–	Ej svar	Ej svar
Bräcke kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	Ej svar	15	Ej svar
Krokoms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	–	5
Strömsunds kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	–	–	Ej svar	Ej svar
Åre kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	3	3	3	4
Bergs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	15	Ej svar	3
Härjedalens kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	10	10
Östersunds kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	Stödsamtal	8	19	26
Nordmalings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Kontaktfam./pers.	Kontaktfamilj/person	Kontaktfamilj/person	1	0	0
Bjurholms kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	1	4	Ej svar
Vindelns kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	Ej svar	0	Ej svar	Ej svar
Robertsfors kommun	Ej svar	Nej	Nej	Ej svar	Ej svar	–	–	–	Ej svar	–	–
Norsjö kommun	Ej svar	Nej	Ja	Ej svar	Ej svar	–	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	–	–
Malå kommun	Ja	Ja	Nej	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	Stödsamtal	–	–	3	–	–
Storums kommun	Ej svar	Nej	Ja	Ej svar	Ej svar	–	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	–	25
Sorsele kommun	Ej svar	Nej	Vet ej	Ej svar	Ej svar	–	–	–	Ej svar	–	–
Dorotea kommun	Nej	Nej	Ej svar	–	–	–	Ej svar	Ej svar	–	–	Ej svar
Vännäs kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar

JÄMTLANDS LÄN

VÄSTERBOTTENS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017		
Vilhelmina kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	3	5		
Åsele kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	0	1		
Umeå kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Kontaktfram./pers.	Stödgrupp	35	30	20		
Ljcksele kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	15	Ej svar	Ej svar		
Skellefteå kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	17	12	10		
Arvidsjaur kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	7	5		
Arjeplogs kommun	Ja	Ja	Nej	Stödsamtal	Stödsamtal	–	0	0	–		
Jokkmokks kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Kontaktfram./pers.	Ej svar	Ej svar	3		
Övertorneå kommun	Nej	Nej	Ej svar	–	–	Ej svar	–	–	Ej svar		
Kalix kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	6	8	10		
Övertorneå kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	2		
Pajala kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Hemma hos ³	Familjestödjare ³	0	0	1		
Gällivare kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar		
Älvsbyns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	0	2	1		
Luleå kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp	Ej svar	–	10	Ej svar		
Piteå kommun	Ja	Nej	Nej	Stödsamtal	–	–	–	–	–		
Bodens kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	25	20	18		
Haparanda stad	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	10	Ej svar	Ej svar		
Kiruna kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	20	25		

3) Kommunen har här anggett eget alternativ (hemma hos-insatser 2016 och Familjestödjare 2017) som den vanligaste insatsen.

Litteratur

Om böckerna är slut på förlaget, kan de finnas på bibliotek, som e-bok eller ljudbok på digitala tjänster.

Fakta

Familjer med missbruk – om glömda barn och glömda föräldrar

Anna-Bodil Bengtsson, Ingegerd Gavelin, Book in demand 2004

Lyssna på barnen

Barns funderingar kring vuxna och alkohol. Blå Bandet 2010

De glömda barnen

Margaret Cork, CAN 1984

Barn i familjer med missbruksproblem

Frid A Hansen (red)
Studentlitteratur 1995

Flodhästen i vardagsrummet: om medberoende och om mötet med barnet inom oss

Tommy Hellsten, Verbum 1998

Du behövs som vuxen: en inspirerande bok för dina samtal med barn och unga

Petter Iwarsson, Gothia Fortbildning AB 2016

Våga fråga, våga lyssna, våga agera

Madeleine Pousette, SKL Kommentus Media 2011

Djävulsdansen – bli fri från medberoende

Ann Söderlund, Sanna Lundell, Bladh by Bladh, 2015

Djävulsdansen – studiematerialet

Bygger på tv-serien, NBV 2016.
Finns att ladda ner på www.nbv.se.

Vuxna barn till alkoholister

Janet G Woititz, Larson förlag 2002

Du är en viktig vuxen i skolan / Du är en viktig vuxen i förskolan

Per Bøge & Jes Dige, svensk bearbetning Mia Berg och Monika Nyström, Randiga huset 2015

Vara vettig vuxen

Elisabeth Hagborg, Sofie Ribbing, Gothia 2009

Kompisboken

UNF, Ungdomens Nykterhetsförbund 2005

När en förälder dricker för mycket

Tillhörande studieplan.
Helena Wannberg, IOGT-NTOs Juniorförbund 2016
Kan laddas ner på www.junis.org.

Skönlitteratur

När kalla nätter plågar mig med minnen av hur det var

Jessica Andersson, Lena Katarina Swanberg, Albert Bonniers förlag 2009

Svinalängorna

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2006

Håpas att du trifs bra i fängelset

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2010

April i anhörigsverige

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2015

Kriget är slut

Morgan Alling, Bokförlaget Forum 2010

Om någon vrålar i skogen

Malin Biller, Optimal Press 2010

Jag blundar tills jag finns

Marie Björk, Idus förlag 2014

Vi har ju hemligheter i den här familjen

Therése Eriksson, Ponto Pocket 2011

Alkohol, alkovråål

Elisabeth Hagborg, Alfabeta 1999

Gabriellas resa

Elisabeth Hagborg, Tove Hennix Olika förlag 2009

Vill inte gå hem

Therese Hercules, Hallgren & Björklund 2010

Jag är Zlatan

Zlatan Ibrahimovic, David Lagerkrantz,
Albert Bonniers förlag 2011

Bli min mamma igen

Åsa Jinder, Bonniers 1991

Jag blev frisk av kärlek

Cecilia Johansson, Vulkan förlag 2012

Billie: Avgång 9:42 till nya livet

Sara Kadefors, Bonnier Carlsen 2016

Bergsprängardottern som exploderade

Lo Kauppi, Norstedts 2007

När mamma har druckit vin lagar hon inte mat

Sara Lind, Förlagshuset Siljans
Måsar KB, 2015

Mig äger ingen

Åsa Linderborg, Atlas 2007

Jag älskar den pojken

Bosse Löthén, Telegram Bokförlag 2010

Du satt på Karlavagnen

Caroline Nylander, Forum 2013

Kylskåpsbolibompa: en bok om att bo i ett familjehem

Lisbeth Pipping, Vulkan 2015

Glöm mig

Alex Schulman, Bookmark förlag 2016

Joy till världen

Viveka Sjögren, Libris förlag 2010

Imorgon är allt som vanligt

Lina Stoltz, Rabén & Sjögren 2014

Sara och den andra mamman

Olivia Trygg, Viktoria Olesen och Betty
Regnström Larsson, Trygga Barnen
2011

Århundradets kärlekssaga

Märta Tikkanen, Schildts & Söderströms
2015

Kärleksbarnet

Hillevi Wahl, Norstedts 2007

Hungerflickan

Hillevi Wahl, Norstedts 2010

Liten

Stina Wirsén, Bonnier Carlsen 2015

Kungen av Upp och Nerlandet: en saga för små och stora barn om missbruk i familjen

Ulla Zetterlind, Peder Osterkamp,
Ulla Zetterlind förlag 2013

Varför har Hasse hare så blå öron?

Ulla Zetterlind, Peder Osterkamp,
Ulla Zetterlind förlag, 2015

Studier och rapporter

Barn som anhöriga

Rapportserie från CHESS, Stockholms universitet/Karolinska Institutet i samarbete. *Finns att ladda ner hos Nationellt kompetenscentrum anhöriga, www.anhoriga.se.*

Föräldrar i missbruks- och beroendevård och deras barn

Fördjupade analyser av data som samlats in av SKL, Sveriges kommuner och landsting, vid en kartläggning av föräldrar inom missbruks- och beroendevård i Sverige. CAN 2014. *Kan laddas ner på www.can.se.*

Barndom och föräldraskap i missbrukets skugga

Karin Alexanderson, Elisabet Näsman, 2015. Slutrapport från Barn i missbruksmiljöer (BIM), Regionförbundet Uppsala län och Uppsala universitet. *Finns att ladda ner på www.region uppsala.se.*

Stödprogram riktade till barn och/eller föräldrar när en förälder missbrukar alkohol eller andra droger – en kunskapsöversikt, Barn som anhöriga 2016:4

Ulrika Järkestig Berggren & Elizabeth Hanson, Nationellt kompetenscentrum anhöriga 2016

Kommunernas stöd till barn som växer upp i familjer med missbruk

Rapporter från IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis, från 2005 och framåt. *Finns att ladda ner på www.junis.org.*

► **Alkoholen och samhället, Tema:
Alkoholen skador i andra hand,
Rapport 2015/2016**

Rapporterna i serien Alkoholen och samhället är utgivna av IOGT-NTO och Svenska Läkaresällskapet i samarbete med Forum Ansvar.

Finns att ladda ner på www.iogt.se.

Shit, den här människan bryr sig om mig!

Om skolans förmåga att upptäcka och ge stöd till elever som växer upp med föräldrar som har missbruksproblem, Alexanderson, Hammerin, Lind, Malmberg, Näsman & Stenhammar, Region Uppsala och Uppsala universitet 2017

Kan laddas ner på www.soc.uu.se

Förskollärostudenters utbildning

En undersökning från CAN, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning om förskollärares utbildning kring barn i missbruksmiljö, Zetterqvist M., IOGT-NTOs Juniorförbund/CAN, 2017.

Finns att ladda ner på www.junis.org.

Att upptäcka barn i missbruksmiljö

En studie om grundlärares utbildning kring barn som lever i en familj med missbruk. Zetterqvist, M., IOGT-NTOs Juniorförbund/CAN, 2017.

Finns att ladda ner på www.junis.org.

**Barnets och ungdomens reform
Förslag för en hållbar framtid,**

Slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården, Regeringskansliet 2017

Rättighetsbärare eller problembärare?

Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser, Heimer, Näsman & Palme 2017

Filmer

Isblomma

Om Isa vars pappa är beroende av alkohol. Vänder sig till ungdomar i åldern 13 år och uppåt. Bona Via & duR Film 2009, www.bonavia.se.

sara.nu

Om tonåriga Sara som växer upp med missbruk. Producerad i samarbete mellan Fritid Stenungsund och Nösnäsgymnasiet Stenungsunds kommun, med hjälp av Pelikanen stödcentrum för barn i Stenungsund. www.pelikanen.info.

Svinalängorna

Om barns utsatthet för vuxnas missbruk. Baserad på Susanna Alakoskis bok med samma namn. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Sebbe

Sebbe är 15 år och älskar sin mamma för att han inte kan annat. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Som en Zorro

Två bästa kompisar: den ene bor i fina huset och får allt han pekar på. Den andre bor med sin mamma, som dricker lite för mycket och har morgonrock hela dagarna. Kan beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Hasses dagbok

Hans Henrik Olsson är åtta år och skriver dagbok. Hans föräldrar är alkoholister. Genom dagboken får vi följa Hasses tankar och funderingar under några dramatiska månader. Animerad film av Johan Hagelbäck efter Siv Widerbergs bok Hasse. Årskurs F-2. Kan beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Mig äger ingen

En gripande men samtidigt varm och humoristisk berättelse om femåriga Lisas villkorslösa kärlek till sin alkoholiserade pappa. Fritt baserad på Åsa Linderborgs självbiografiska roman med samma namn. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Barn och anhöriga berättar

En filmserie för och om barn som är anhöriga. En film handlar om Jack och Hannes som har en mamma som idag är nykter alkoholist. I filmen berättar familjen tillsammans hur det var då och hur de fick hjälp när det var som svårast. Nationellt kompetenscentrum anhöriga, www.anhoriga.se.

Webben

Drugsmart, www.drugsmart.com

CAN:s sajt för information, chatt med mera. Särskild sida om missbruk i familjen med fakta, berättelser, hjälp och stöd. Kontaktuppgifter till landets stödgrupper.

Ersta Vändpunkten

www.erstavandpunkten.se

Ersta Vändpunkten vänder sig till anhöriga till missbrukare, och har stödgrupper för alla åldrar. Verksamheten finns i Stockholm, men det finns omfattande information och stödfunktioner även via nätet.

Trygga Barnen

www.tryggabarnen.com

Stiftelse med syfte att hjälpa barn, ungdomar, föräldrar och anhöriga i familjer med beroendeproblematik. Har stödgrupper, chatt med mera.

Maskrosbarn, www.maskrosbarn.org

Ideell förening som stödjer ungdomar som har föräldrar som missbrukar och/eller är psykiskt sjuka.

Kuling.nu

En mötesplats för dig med en förälder med psykisk sjukdom. Fakta, tips och forum där man kan dela erfarenheter med andra.

ACA, www.aca-sverige.org

Gemenskap för vuxna barn till alkoholister och från andra dysfunktionella familjer (Adult Children of Alcoholics).

Al-Anon familjegrupper, www.al-anon.se

Gemenskap för anhöriga och vänner till alkoholister.

Nar-Anon, www.nar-anon.se

Nar-Anons medlemmar är anhöriga och vänner som är oroliga för att någon som står dem nära använder eller har använt narkotika.

FAS-portalen, www.fasportalen.se

En omfattande kunskapsbas om FASD (fetala alkoholspektrumstörningar), men också om andra drogrelaterade foster-skador.

Glasklar, www.glasklar.se

Ett initiativ från IOGT-NTO-rörelsen som syftar till att lyfta på locket och bryta tabu – tala klarspråk om alkoholen och dess konsekvenser.

Implementeringsverket

www.implementeringsverket.se

Erbjuder utvecklingsprogram för familjeorienterad missbruks- och beroendevård samt barn- och ungdomsvård.

IOGT-NTO, www.iogt.se

Nykterhetsorganisation som erbjuder en drogfri gemenskap för vuxna. Driver kamratstödsverksamhet, kurser med mera som tar upp både beroende och medberoende.

Jag vill veta, www.jagvillveta.se

Brottsoffermyndighetens informationskoncept som vänder sig direkt till barn som offer för exempelvis våld. Består av en webbplats, spel, filmer, trycksaker på nio olika språk och barnboken Liten.

► **NBV, www.nbv.se**

Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet, studieförbund som bedriver studieverksamhet och kulturarrangemang kring bland annat alkohol och andra droger, medberoende och folkhälsa.

Koll på soc, www.kollpasoc.se

Sajt som vänder sig till barn och unga som vill eller behöver få koll på socialtjänsten. Drivs av Barnombudsmannen.

orosanmälan.se

En enkel hemsida för att underlätta utförandet av orosanmälningar. Drivs av ideell förening, grundad av ambulanssjuksköterska.

Nationellt kompetenscentrum anhöriga www.anhoriga.se

En samarbetsresurs för att utveckla framtidens anhörigstöd. Barn som anhöriga är ett av Nka:s områden.

Rädda Barnen, www.raddabarnen.se

Barnrättsorganisation. Här kan man bland annat ladda ner foldern "Orolig för ett barn – vad kan jag göra?".

Tidigatecken.nu

Allmänna Barnhusets material om tidiga varningssignaler på att ett barn far illa. Läs på webben eller ladda ned broschyr.

Trygga Möten, www.tryggamoten.se

Trygga Möten är en webbkurs framtagen av Scouterna för alla som jobbar med barn och unga och som handlar om att skapa en trygg och säker verksamhet fri från övergrepp.

Ungdomsmottagningen, www.umo.se

Här finns en avdelning med temat "Att må dåligt", med artiklar inom området. Att må dåligt ibland hör till livet, men det finns hjälp och stöd att få.

Ungdomens Nykterhetsförbund www.unf.se

Ungdomsorganisation som jobbar för en helnykter livsstil och erbjuder nykter miljö för ungdomar. Bedriver även kunskapsspridning kring att växa upp med missbruk.

Medberoendepodden

www.medberoendepodden.se

En podcast om medberoende och dess olika skepnader och om vilken typ av hjälp som finns att få.

Jobbigt hemma

www.junis.org/jobbigthemma

Råd och stöd för barn, när en vuxen dricker för mycket.

Om oss som ger ut den här rapporten

Junis är barnens organisation. Vi finns i hela landet och ger möjlighet till roliga och utvecklande fritidsaktiviteter där barnen själva får vara med och bestämma. Verksamheten sker i nykter miljö med engagerade och utbildade ledare.

Junis står på barnens sida. Vi arbetar för att skapa opinion och påverka beslutsfattare – både i Sverige och internationellt – för barns rätt att växa upp i en trygg och nykter miljö. All vår verksamhet vilar på grundsatserna demokrati, solidaritet och nykterhet.

En av Junis viktigaste frågor är att vara barnens röst i alkoholdebatten. Ett led i den debatten är att årligen ge ut den här rapporten där vi undersöker vilket stöd landets kommuner erbjuder barn som växer upp i familjer med missbruk.

Mer om Junis: www.junis.org, info@junis.org, 08-672 60 70

I den här rapporten redovisar IOCT-NTOs Juniorförbund, Junis, vilken stödverksamhet som landets kommuner erbjuder barn som växer upp med missbruk eller beroende.

Vi ger också exempel på människor, forskning och verksamhet som gör skillnad för de här barnen.

Läs även våra tidigare skrifter från 2005–2017 där vi beskriver verkligheten för barnen och visar hur kommunerna jobbar med att ge stöd.

Rapporterna går att beställa på Junis hemsida.

www.junis.org